

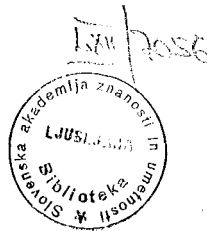
DOBERDOB

včeraj in danes

Izdano
ob 80-letnici
Kmečko-obrtne hranilnice
v Doberdobu

1988

142851 H

Izdala:
KMEČKO-OBRTNA HRANILNICA
V DOBERDOBU

Uredil:
MARKO WALTRITSCH

Naslovna stran:
ANDREJ KOSIČ

Tiskala:
Grafica Goriziana - Gorica

November 1988

DOBERDÒ - DOBERDOB (Imenoslovno - dijalektološka študija)

Spisal vseuč. prof. dr. R. NACHTIGALL

Neglede na različne razlage in ugotovitve jezikoslovcev o izvoru imena *Doberdob* se nam je zdelo primerno, da v tem našem zborniku ponatisnemo članek znanega slovenskega jezikoslovca *Rajka Nachtigalla*, ki ga je napisal, zaradi pogostega pojavljanja imena te kraške vasi v sredstvih javnega obveščanja med prvo svetovno vojno. Članek je bil objavljen leta 1917 v Ljubljani, v *Izvestju Muzejskega društva za Kranjsko «Carniola»*.

Naj tu sledi še nekaj vrstic o avtorju in njegovem delu. *Rajko Nachtigall* se je rodil 14. aprila 1877 v Novem mestu, umrl pa v Ljubljani 29. marca 1958. Po osnovnem in srednjem šolanju v Novem mestu in v Ljubljani, je študiral na univerzi na Dunaju, kjer je dovršil filozofijo leta 1900. Zatem je nekaj časa živel v Rusiji, kjer se je seznanil z najbolj znanimi ruskimi slavisti. Sodeloval je pri ustanovitvi Moskvske dialektološke komisije. Kasneje je, po povratku v Avstrijo, poučeval ruščino na Dunaju. Na tamkajšnji univerzi je leta 1913 dobil naslov profesorja. Kasneje je poučeval tudi na univerzi v Gradcu, od leta 1919 pa je bil redni profesor na univerzi v Ljubljani. Poučeval je staro slovansko filologijo. Ustanovil je Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani.

Napisal je vrsto razprav. Zanimal se je za splošno slovansko filologijo in za zgodovino slovenskega jezika. Obravnaval je Brižijske spomenike. Zanimal se je za sodobna imenoslovna in dialektološka vprašanja (sem sodi njegova študija o izvoru imena *Doberdò-Doberdob*). Zanimal se je za probleme starocerkvene slovenščine. Kazal je zanimanje za albanski jezik in njegovo zgodovino. Napisal je več ocen raznih učnih knjig za ruščino. Izdal je več poljudno-znanstvenih razprav tako v slovenskem kot v nemškem jeziku. Napisal je precej obširno zgodovino o svojem organizacijskem delu na ustanavljanju se ljubljanski univerzi.

O njem najdemo podrobne podatke tako v Slovenskem biografskem leksikonu kot tudi v Enciklopediji Jugoslavije ter v Ljetopisu Jugoslovanske akademije znanosti i umjetnosti.

Doberdò — Doberdob.

(Imenoslovno – dijalektološka študija.)

Spisal vseuč. prof. dr. R. NACHTIGALL.

Potem vojnih poročil je postalo ime Doberdò za zadnjo slovensko vas¹ v zahodnem pasu goriškega Krasa širom sveta znano. Oblika imena se naslanja seveda na zaznamovanje avstrijske specialne in generalne karte (1 : 75.000 in 1 : 200.000) ter se nahaja že n. pr. v J. K. Kindermanna „Atlas von Innerösterreich“ (Graz 1794, Nr. 11 in 12)². Proti njej pa se je pojavil pri nas vsled sedanje navadne rabe hud odpor, pa se dandanes vseskozi piše in govori Doberdob. O obeh oblikah se je razpravljalo pri nas in drugod v dnevnikih večinoma po nestrokovnjakih precej mnogo³; vendar sledi iz nedavnih dopisov v slovenskem časopisju (n. pr. v „Slovenec“ 15. nov. 1916), da vprašanje še danes ni popolnoma razjasnjeno in da še ni obče sprejete razlage. Dasi je vsako ime vredno poskusa razlage, kar je v Ljubljanskem Zvonu i. dr. gojil zlasti prerano umrli ravnatelj L. Pintar⁴, je vredno tega še posebno tako, ki se nahaja kar v dvojni obliki, katerih medsebojno razmerje je že na prvi pogled zanimivo. Že to bi ne glede na aktualno slavo kraja opravičevalo strokovnjaški pretres vprašanja; ali pisec sledeče razprave ima še svoj osebni povod, ker so slovenski dnevnikarji razglabljali o tem svoj čas v zvezi z njegovim imenom, in sicer radi tega, ker je zašel po neznanem mu naključju v javnost (prim. Slovenski Narod 26. okt. 1916) odlomek iz nekega njegovega privatnega dopisa, povzročenega po privatno doposlanem mu vprašanju. Pri tem se je odlomek obdal v listih s pripomnjami, s katerimi se pisec ne more strinjati⁵, a novi došli mu dopisi in podatki dokazujejo

¹ Rutar, Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska, str. 59 sl. sledeče opisuje tamošnjo narodnostno mejo: Meja med Slovenci in Italijani je skoro ista kakor med brdjem in nižino. Natančneje od Št. Ivana proti severu potok Lokavec, potem občinska meja med Vermeglianom in Doberdobom, dalje okrajna meja med Gradiščem in Tržičem do vrha Št. Mihela in odtodi naravnost do Soče, pa tako, da so Boškini, ki spadajo pod Gradišče, še Slovenci.

² Imenovano karto mi je dal na razpolago g. šolski svetnik prof. A. Kaspret, za kar se mu, kakor tudi še za neke druge podatke, lepo zahvaljujem. Hvala tudi nekim drugim gospodom za njih podatke in sporočila. — „Tabula ducatus Carnioliae, Vindorum Marchiae et Histriae“ I. B. Homanna, izdana v Norimbergu (nahaja se na ljubljanskem magistratu), piše Dobardo z **ar** za samoglasniški **r**, kar odgovarja goriškemu izgovoru (gl. doli).

³ Prim. dr. I. Šlebingerja „Bibliografija za l. 1916“. (Carniola VIII, 130).

⁴ Prim. dr. I. Šlebingerja zaznamek krajevnih imen, ki jih je razlagal L. Pintar, v nekrologu L. Pintarja (Carniola VII, 155).

⁵ Tako se tudi v gori navedeni bibliografiji za l. 1916 dr. I. Šlebingerja pod piščevim imenom ponatiskuje odlomek, ki ga pisec te razprave ni napisal in bi ga tudi ne mogel napisati, ker se protivi njegovemu znanstvenemu znanju.

še vedno trajajoče zanimanje za razbistrenje zamotanega slučaja. O poslednjem se je uveril tudi v seminarju za slovansko filologijo na graškem vseučilišču, kjer ga je vidno zanimanje za stvar privedlo celo k predavanju o tem predmetu, ki je, kakor upa pokazati, v mnogem naravnost principijalnega pomena. V sledečem se hoče potruditi, biti tudi nefilologu umeven; seveda pa je psihološki samo ob sebi jasno, da ima za strokovnjaka marsikaj dokazivno moč, kar je lajiku nedoumno.

Gotovo ne more biti nobenega dvoma, da se dandanes splošno po Slovenskem, a posebej še po Goriškem piše in govori ter tudi uradno-slovensko rabi Doberdob. Za Goriško se je pisec sam prepričal o tem celo za tako bližnja kraja sosednjega dola zahodnega goriškega Krasa, kakor sta Dol in Opača sela, ker je imel priliko govoriti z dvema domačinoma odtam. O njih in njihju rabi in izgovoru imena bom poročal pozneje. Z navedeno, navidezno nekako občo rabo Doberdob in s predstavo, zvezano s tako obliko imena, pa ni vse opravljeno, ker nimamo le, kakor je bilo rečeno, na specijalni in generalni karti in pri Kindermannu že l. 1794. zaznamovano Doberdò — Doberdo, temveč nahajamo Doberdo poleg Doberdob v Gemeindeflexikon (VII. Österreichisch-illyrisches Küstenland. Wien 1906, str. 26) in pri P. Kozlerju v imeniku k slovenskemu zemljevidu (Na Dunaju 1864, str. 7). Najvažnejše pa je, da tudi Fr. Zakrajšek v „jezikoslovni črtici“, kakor jo sam imenuje, naslovljeni „Slovensko podnarečje na Primorskem“ (Slovenski Glasnik 1866, XII 343) navaja „Doberdo ali Doberdob“. Ako bi se namreč n. pr. pri Kozlerju tudi moglo reči, da je na drugem mestu stoječe Doberdo tuja raba, se o Zakrajšku ne more tega trditi. Pri njem ne stoji le na navedeni strani med imeni krajev, kjer je slišal narodne pesmi, in ki jih vseskozi podava le v slovenski obliki, na prvem mestu Doberdo, temveč se nahaja na str. 439. med raznim drugim dijalektološko-fonetičnim materijalom celo tudi razlaga oblike Doberdo iz Doberdob, iz česar pač sledi, da jo je smatral s polnim pravom za domačo dijalektsko obliko. Kot tako jo je moral poznati kjerkoli v okviru svojega „podnarečja“, ki ga določa kot „podnarečje, ktero se govori okoli Gorice, to je, proti severju čez Koborid do koroške meje, na jugu do Trsta, torej nekaj tudi na Krasu, na zahodu onkraj Soče na Brdih in na vzhodu do Ipave“ (str. 340); tedaj pred vsem po Goriškem. Besede „nekaj tudi na Krasu“ se dajo po krajih, ki jih odtam navaja, še natančneje določiti. „Opačje selo“ in „Doberdo ali Doberdob“ (str. 343 in dr.) pričata, da se dotika goriškega Krasa le v njega zahodnem pasu, kar je dijalektološki popolnoma pravilno, kakor vemo iz prof. K. Štreklja razprave „Morphologie des Görzer Mittelkarstidialektes (Wien 1887 v Sitzungsberichte filozof.-histor. razr. dunajske akademije znanosti CXIII 1, str. 3—4), ki deli narečje goriškega Krasa na tri pasove: zahodni, srednji in južno-vzhodni in omenja, da se zahodni pas zelo tesno naslanja na goriško podnarečje vasi Miren, Bilje in Renče, o katerih govori tudi Zakrajšek; a imenovana kraja „Opačje selo“ in „Doberdo ali Doberdob“ sta ravno glavna kraja

obeh panog zahodnega pasa, kakor se je mogoče prepričati že iz karte. Odkod je bil Zakrajšek, ne vem in ne morem dognati; na str. 340 govori le splošno, da „občuje s tukajšnjim ljudstvom že od mladih nog in mnogo let celó tako rekoč z dnevnikom v roci“. Vidi pa se iz njegove pripomnje „nekaj tudi na Krasu“, da je dobro ločil narečje na jugu Gorice z njega sorodnostjo z zahodno-kraškim pasom od ostalega goriško-kraškega narečja. Pa če bi tudi ne bil tam blizu doma, nam kaže drugi primer zapisa dijalektičnega izgovora krajevnega imena „Cvilovc“ za Celovec (str. 439: „Cvilovc = Celovec: Cvilovške piščalke. Nps.“), ki sta ga morala za našo dobo z Goriškega na novo odkriti Baudouin de Courtenay za Tolmin (Archiv für slav. Philologie XXVI 160) in Lessiak za zgornjo Baško dolino (ib. XXXII 189), da je Zakrajšek pazljivo motril in beležil dijalektični izgovor tudi krajevnih imen ter ga skušal po svoje pojasniti, bodisi že pravilno ali nepravilno: v „Cvilovc“ se po njem v „vstavljaja“, v Doberdo“ je **b** „izpadel“ (str. 439). Rečeno potrjujejo tudi še drugi slučajji krajevnih imen, pri katerih Zakrajšek podava njih dijalektični izgovor in njega razlago kakor n. pr. na str. 344. Tarnova za Trnova in Gargar za Grgar, na str. 395. Štandrž za Šent Andraž, na str. 439. in 440. Štvrjen in Sv. Herjèn za Šent in Sv. Florjan, na str. 400. Tomin in Tmin za Tolmin itd.; ital. Zgonico mu je po dijalu. zgoniti (str. 440), a v nem. Rontschein, ital. Ronzina (prim. še canalis Runzinae v 2. knjigi S. Rutarja o Goriški str. 130) za slov. Ročinj (str. 437) pravilno išče sled prvotnega nosnega **o** (gl. moja razprava Freisingensia II v Časopisu za zgodovino in narodop. 1915, XII 98 sl.). Zakrajškovi pisavi Doberdo poleg Doberdob imamo tedaj prilagati s slovenskega dijalekto-loškega stališča polno vrednost in važnost, s tem pa pridobi pisava Doberdo tudi drugje na svojem pomenu. Ako pa je tako za sedaj navadno Doberdob zabeležena na vsega vpoštevanja vreden način tudi glašovna oblika Doberdo, se tudi ni več moči ogniti zahtevi po vprašanju o njunem medsebojnem razmerju.

Zakrajšek je razlagal stvar zelo jednostavno in brez ovinkov in pomiselkov tako, kakor more biti lajiku najbolj po godu, posebno še z ozirom na legendo o postanku Benetk, in kakor je tudi dandanes splošni slovenski javnosti najbolj verjetno in prepričevalno: „**B** je izpadel v: Doberdo iz dober dob (ime vasi na jugu od Gorice proti Trstu). Dokler niso Benečani posekali kraških gozdov, bilo je tudi v teh krajih vse gosto zaraščeno z lepimi in trdnimi dobi: odtod ime“ (str. 439). Glede Benetk in razgozdenja vsega Krasa tje dol preko Črne gore prepuščam sodbo kritičnemu zgodovinarju in naravoslovcu. Pustimo tudi ob strani neverjetnost zveze pojmov „dober“ in „dob, ki je v krajevnih imenih na vsem slovanskem svetu ni zaslediti, ker se prosto tako ne govori; manj važen je slučaj, da v tamošnjih krajih besede dob sedaj ne poznajo, temveč rabijo za take vrste drevo le izraza hrast in cer (prim. Cerovlje severno-vzhodno od Devina ali Cerovo severno-zahodno od Gorice); svoje dni je bil izraz dob gotovo znan (prim. Dobbia zahodno od Tržiča).

Jezikovno pa navedena razlaga nikakor ne more veljati, in bi je Zakrajšek v strokovnem jezikoslovnem spisu tudi ne bil smel zapisati brez vsakega ugovora že vsled popolnoma navadnega razloga, ker mu je in ker bi bil to edini primer takega odpada končnega soglasnika (zob je n. pr. po Zakrajšku zuob in pod.). Takega odpada končnih soglasnikov tudi sicer ne nahajamo v slovenskih narečjih. Na Gorenjskem in Koroškem prehajajo **b, d, g** na koncu v odgovarjajoče prepisnike (spirante) **f, s, h**, v Cirknem in sosednih krajih na Kranjskem ostaja njih zveneči izgovor (gl. Škrabec, Cvetje XIII 3), ali za Goriško ne pozna dijalektološka literatura niti tega, še manj kak prehod končnega **b** v **w** ali celo njegov odpad. Ako beremo pri Zakrajšku 'n boj pastir (Grahovo, str. 399) nam. en ubog pastir ali šunica (Slap, str. 432) nam. pšenica, sta to čisto drugačna fonetična pojava in nimata z rečenim nič opraviti: v prvem je **j** za zveneči **h**, ki nadomešča na Goriškem vsak **g** (gl. Zakr. str. 440); v drugem je **pš** prešlo preko **vš** v **š**, kar se je podobno razvilo tudi v drugih slovenskih narečjih. Jezik in posamezna narečja se ravna jo v svojem razvitku po gotovih trdnih zakonih, katerih se ne more poljubno prevračati ali celo izmišljati. Vsaka razlaga mora slediti le iz dognanih dejstev jezikovnega razvitja, in narečje, kateremu pripada razlage potrebni izraz, ima predvsem odločivno besedo. Dasi naša narečja še v mnogem niso povoljno in do konca preiskana, vendar so nam vsaj v glavnih potezah v toliko znana, da lahko izrečemo sodbo že na podlagi dostopnega gradiva.

Izgovor Doberdo ni mogel postati, kakor smo videli, iz Doberdob. Staviti ga kar meni nič tebi nič na račun napačnega zapisa v avstrijski kartografiji ali videti v njem celó laško ali kako drugo spakedranko, že radi Zakrajškovega podatka in njegovega poskusa razlage nikakor ne gre. Pa tudi lingvistično samo po sebi bi bilo popolnoma nepravilno, misliti na možnost take pretvorbe v laških ustih. Po empirično lahko vzakonljivem pojavu in po zatrdilu kolege italijanista prof. Iveja slovenska krajevna imena na soglasnik v laščini ne le ne odpahujejo slovenskega končnega soglasnika, temveč ravno narobe privzemajo k njemu še novo samoglasniško končnico: prim. Prosek — Prosecco nad Trstom, Zgonik (Zvonik) — Sgonico nad Prosekom, Grad — Grado ob morju naproti Trstu, Zagrad — Sagrado severno-zahodno od Doberdoba, Solkan — Salcano nad Gorico, Ročinj (Rončinj) — Ronzina nad Kanalom, Prosnid — Prosenicco v sredi med Kobaridom in Tarčentom (Rutar, Beneška Slovenija, str. 58.) itd. itd.⁶ Doberdob bi se torej laški moral glasiti Doberdobo in pisati najbrže Doberdobbo, kakor se piše n. pr. Dobbia zahodno od Tržiča

⁶ Prof. R. Meringer mi je povedal, da je neki na Dunaju dobro znan „monsignore“ v razgovoru vsakemu nemškemu soglasniškemu končaju pridodajal samoglasnik **e**, n. pr. „Herre Professore, habene sie gelesene“ itd. Tudi I. Turgenjev pripoveduje v petem poglavju povesti „Vešnjija vody“, da je neki Italijanec v Frankfurtu nazival skoro vsakega Nemca „verroflukto spiččebubbio“. Mislim, da je to v vsej zvezi zelo zanimivo.

in Sdobba, ustje Soče⁷. Dobbia je vsekako tudi drugod po Slovenskem nahajajoče se Dobje, n. pr. na Slovenskem Beneškem (Rutar, Ben. Slov. str. 43); Sdobba pa v svojem postanku nima nič opraviti z dobom. Laški ali romanski ni, kakor sem bil opozorjen po stavljenem mi vprašanju prof. Iveja in znamenitega romanista prof. Schuchardta. Koren je po mojem, da to mimogrede omenim, slovanski dob- kakor v dober, prim. Bernekerjev slovanski etimološki slovar in rus. zdoba po Dalja in Pavlovskega ruskih slovarjih „nepostna tvarina (kot primes v jedeh)“, „mastna vlaga“ in pod., zdobnaja zemlja po podatku ruskega vseučiliščnika „mastna, plodovita zemlja“ (zdobnaja bučka je „maslen kruh“, zdobnaja děvška „bujno deklé“), zdobrit’ „gnojiti“, izdoba „maščoba“, „mast“ itd. V češčini se po Kottovem slovarju poleg vasi tudi jeden pritok Orlice zove Zdobnice, s čimer se da zlasti primerjati pripomnja iz Rutarja; prim. še vas Zdobín — Izdobín po Sedláčkovem Místop. slovníku histor. král. česk. (češ. zdoba „okrasek“ kaže drug razvitek prvotnega pomena). Slovenski Zdoba kot ime za ustje Soče bi pomenilo tedaj prvotno „mehko, mastno in vlažno ali močvirnato zemljo“, na kar spominja Paludo serrato nad ustjem, pa tudi ves kraj ob ustju, ki je nanesen še le po reki Soči. Kdor torej govori o obliki Doberdo kot laški spakedranki, govori popolnoma na slepo. Sploh pa je vsako aprioristično govoričenje o spakedrankah, predno se preiščejo vse možnosti, zelo ceno za razlage brez podlage, kakor vse, kar visi v zraku.

Iz dosedanjega je, mislim, dovolj jasno, da je Doberdo dobro potrjeno kot slovenska oblika, in da ni moglo nastati iz Doberdob. V tem pa tiči vsa zamotanost vprašanja, a za nje razbistrenje je, razume se, kakor pri vseh podobnih vprašanjih, najvažneje, kako v kraju samem domačini izgovarjajo ne le ime, temveč tudi razne njegove sklonove oblike in izpeljanke iz njega. Jaz sam žalibog nisem mogel posetiti kraja, ker tudi slutiti nisem mogel, da bom moral kedaj takorekoč pro domo sua razpravljati o njegovem imenu. Pač pa so se mi nabrali po prijaznosti raznih povsem verodostojnih gospodov, katerim se tem potem lepo zahvaljujem, pa tudi po lastnem iskanju nezavisno jeden od drugega različni podatki, ki osvetljujejo stvar in s pomočjo filološko-lingvistične vede omogočujejo razlago o medsebojnem razmerju oblik Doberdo in Doberdob. Nabrane podatke hočem razvrstiti po njih zmislu in pričeti z izpeljanko iz imena kot najbolj jednostavnim in radi tega tudi popolnoma jasnim in določnim slučajem, o katerem lahko poročam celo z besedami dotičnega gospoda. 1) Prof. J. Koštiál mi piše v dopisu s 3. XI. 1916: „Prepričal sem se malo časa pred italij. vojno, ko sem bil dvakrat tam doli“, „da se zovejo prebivalci vasi vedno le Dobrdówci, nikdar ne Doberdobci, Doberdópci“ (podčrtane so besede že v

⁷ O njem pravi Rutar v prvi knjigi o Goriški, str. 28: „Pri otoku Merosini zapusti Soča svojo staro strugo in se poslužuje struge nekdanje rečice Zdohe (Sdobba), zato sprejme tudi to ime in se v premnogih zavojih leno v morje vali.“

dopisu). „Pridevnik je tudi samo dobrdóvski (ne dobrdópski)“⁸ 2) Drugi podatek se tiče sklonove oblike. G. stotnik nadinženir V. Skaberne se je vozil na kolesu še pred vojno iz Gorice po cesti čez Dol (Vallone) v Divin. Pred Dolom, kjer se cepi cesta južno-zahodno na Doberdob in južno čez Dol, je pokazal domačinu iz sosedne vasi v smeri proti Doberdobu ter ga vprašal, koliko je do vasi. Domačin mu je vprašaje odgovoril „Do Doberdola?“ z **l**, dasi je stalo na cestni tabli Doberdob z **b**. V Divinu je g. stotnik pogledal na karto ter z začudenjem pogrešal v njeni pisavi Doberdo končni **l**. — Ostali podatki določajo predvsem imenovalnik, dasi narod krajevna imena rabi pred vsem v mestniku: tako mi domačin iz sosednjega Dola ni mogel povedati, kako se glasi imenovalnik za Dol — Vallone, trdil je le, da se pravi „v Doli“; pač pa je navadni samostavnik dol za kraške vdrtime kot že ne več lastno ime Dol izgovoril doŭ⁹ z ozkim **o** in diftongičnim **u**. Izrekel je slednjič sicer tudi imenovalnik¹⁰ lastnega imena Dol ali očitno že pod tujim knjižnim vplivom s čistim srednjim **l**. Pretežna raba krajevnih imen v mestniku pojasnjuje tudi, zakaj se tuje oblike tako pogosto naslanjajo na mestni sklon kakor n. pr. v Laibach za Ljubljah kot mestnik k prvotnejši obliki imena v imenovalniku množine Ljubljane, iz česar je naše sedanje Ljubljana¹¹. Podatki, tičoč se imenovalnika, so sledeči. 3) Po sporočilu sluhatelja g. cand. prof. J. Vuge je izrazil njegov prijatelj bančni uradnik g. Hrovatin iz istega Dola (Vallone), ko so slovenski listi govorili o imenu, pomiselke proti pisavi Doberdob; po njem se glasi ime Doberdôŭ. — 4) G. nadporočnik advokatorski koncipijent Dobrila iz Trsta je na izletu slišal v doberdovski gostilni razgovor goriške družbe z gostilničarjem o imenu kraja, pa so Goričani ugovarjali, zakaj se rabi Doberdob, ko se vendar pravi Doberdôŭ. Tak izgovor je znan in navaden tudi g. nadporočniku: po njem ima zadnji naglašeni **o** nekak „votel“ glas. Ker natančne fonetične transskripcije od tiskarne ne morem zahtevati, saj se še znaki Pleteršnikovega slovarja skoro v nobeni slovenski publikaciji ne smejo rabiti, omenim, da bi se drugi del besede mogel beležiti tudi dôŭ in da je **o** poleg kratkosti napravil na me vtis tiste ozke kakovosti **o**, ki jo Pleteršnik zaznamuje s piko pod črko in ki „se bliža

⁸ Jaz sam pišem vseskozi er, ker r ni čisto samoglasniškega značaja, kakor je srbskohrvaški (prim. Škrabec, Cvetje XII 12 in dr.) in ker se tako tudi navadno piše. Goriškemu izgovoru še bolj odgovarjajoče piše Homannova karta (gl. gori) Dobardo (prim. Zakrajšek, str. 344 o izgovoru ar za r).

⁹ Ker tiskarna nima dijakritičnega znaka za diftongični izgovor samoglasnikov (iste oble, ali navzdol obrnjene črte kratkosti pod samoglasnikom), je stavec namesto tega stavil tu in dalje znak kratkosti nad samoglasnikom.

¹⁰ Oziroma tožilnik na vprašanje „kam?“

¹¹ Prim. F. Miklosich „Ljubljana, Laibach“ v Vodnikovem spomeniku. V Ljubljani, 1859, str. 182 sl.; dr. Fr. Ramovš, Arch. f. slav. Philol., XXXVI, 451; S. Škrabec, Jezikoslovni spisi, I, 1, str. 32 sl.; L. Pintar, Ljublj. Zvon, XXVIII, 243 sl. in 310 sl. in dr.

glasu u“ (Pleteršnik I, str. XI) ali ki se, kakor uči za Goriško Škrabec, „preliva iz o na u“ (Cvetje XII 11): bil je primeroma isti, kakor v doŭ v izgovoru domačina iz Dola. H koncu je kratki ozki o neposredno prešel v slab diftongični u. Glede kratkosti (prim. tudi na karti Doberdò) naj pripomnim že tu, da izvira iz občega značaja tamošnjega narečja vsled lege ob jezikovni meji. Že Štrekelj je trdil (Morphologie des Görzer Mittelkarstdialektes str. 9, prim. tudi Ljublj. Zvon V, 239), da narečje goriškega Krasa ne pozna več muzikalnega elementa v naglasu, kakor se to še nahaja zlasti v centralnih narečjih slovenskega jezika (prim. dolenski dolgo in potisnjeno, t. j. s padanjem tona, izgovorjeni samoglasnik v dôŭ za dôŭ) ¹². Sam pa sem se prepričal iz govora dveh mož iz Dola, da je tam tudi kvantiteta v primeri z občeslovensko precej reducirana, kar je tu pač vsled lege v obmejnem geografskem pasu, in kar je sicer v nekih slovanskih jezikih kakor v bolgarščini, ruščini in poljščini zopet vsled drugih pogojev kar vseskozi prodrlo; v češčini je ohranjena še kvantiteta, v srbsko-hrvaščini in slovenščini pa tudi muzikalni element v naglasu. Paralele za medsebojno asimilacijo jezikovno različnih obmejnih pasov, kakor je to na furlansko-slovenski meji, nahajamo povsodi, na Balkanu n. pr. med Albanci in z jedne strani na jugu Grki, z druge na vzhodu macedonskimi Slovani. Marsikateri izmed nas je pač gotovo že oddaleč na uho zamenjal obmejnega Slovenca z našega zahoda z njegovim romanskim sosedom. Velezanimiv je v tem oziru podatek bivšega župana v Opačih selih g. A. Marušiča, da sega obče znanje italijanskega jezika, torej italijansko-slovenska dvojezičnost ¹³ do mejne med Opačimi seli in Kostanjevico na srednjem goriškem Krasu, da se razteza tedaj le na njega zahodni pas, kakor smo ga določili gori, in ne več tudi na srednji. Doberdobci so po pripovedovanju g. A. Marušiča, ki preko štirideset let pozna ondotne kraje, še posebej začeli najemati zemljo v sosednji furlanski ravnini ter se tako precej izkopali iz prejšnje svoje kraške revščine. Ako hočemo tedaj v besedah zahodnega pasa in zlasti še njega najzahodnejše panoge, doberdobske planote in kotline (poleg vasi je tudi jezerce, ki nosi isto ime), spoznavati občeslovenske izraze, moramo na mislih imeti tudi ono fonetično premembo tamošnjega podnarečja, ki se je pojavila v splošni redukciji starih kvantitet in muzikalnih kvalitet prvotno-slovenskih samoglasnikov. Kratko dôŭ odgovarja tako občeslov. dôŭ. Izvestne razlike v kvantiteti in različni refleksi občeslovenskih glasov so, razume se, še vedno razločevati. — 5) G. stotnik R. Maister je v Doberdòbu navlašč povprašal domačina, kako se vas imenuje: odgovoril mu je Doberdò ŭ b, kjer je g. stotnik slišal „goltniški, odsekano kakor v dnò izgovorjen o“, kateremu pa je sledil „kratek, izhuhnjen,

¹² Mesto srbsko-hrvaškega in Pleteršnikovega znaka za potisnjeni povdarek (oble črte ali polukroga) stoji iz tiskarskih razlogov povsodi oglata strešica.

¹³ Pravi Italijani žive tudi skupno v Tržiški okolici, kjer se imenujejo Bizjaki. O tem in drugem razmeščenju Italijanov in Furlanov gl. pri Rutarju, Poknež. prof. Goriška str. 62.

nepopolen **u**, kakor če se za dō zapro usta“. Ker so se pri izgovoru tega manj slišnega diftongičnega **ũ** strnili na koncu ustnici, je bil slišen tudi dinamiški zelo slab **b**. Ko se je g. stotnik hotel še enkrat prepričati o takem izgovoru ter se zato napravil gluhega, je dotičnik na vse grlo zavpil Doberdó, kjer ni več zaprl ust; radi tega pa pri širokem ustnem raztvoru vsled krika tudi prejšnjega slabo slišnega **ũb**, kakor je samo ob sebi umevno, ni bilo več čuti. Slišal pa ga je zopet v izpeljavi Doberdóũbci. V izgovoru žeñsk je opazil g. stotnik obojni naglas zloženke Dóber-dó¹⁴. Najbrže bo g. stotnik še sam kje poročal o vsem tem, zlasti pa tudi še podal zanimiv opis kraja, ki z ozirom na krajevno prvotnost imena (t. zv. doberdobska pľanota je sekundaren naziv!) potrjuje dalje doli predloženo razlago. Dasi se v podatkih nahajajo praktični neznanstveni termini, kar nestrokovnjaku nikakor ni šteti v zlo, je vendar očevidno, da tiči za g. stotnika Maistra „goltniškim“ in g. nadporočnika Dobrilé „votlim“ **o** ista stvar, kar bi bilo po Škrabcu pač „iz **o** na **u** se prelivajoč glas“ (Cvetje XII 11). Novo in zanimivo je opazovanje g. stotnika Maistra o akustičnem vtisu slabo slišnega končnega **b** vsled hipnega strnjenja ustnic po kratkem nepopolnem diftongičnem **u**, ki je potrjen tudi po ostalih podatkih in ki bi na podlagi podatka g. nadinženirja Skaberneta popolnoma pravilno odgovarjal do malega občeslovenskemu izgovoru končnega **l** (-l̥). Da se tudi na Goriškem res govori-ũ za -l̥, prim. le pri Zakrajšku str. 341 vzáu, jáu za vzél, djál itd., ali tudi na str. 433. „okou, dou = okoli, doli“. Strnjenje ustnic po **ũ** s sekundarnim akustičnim rezultatom slabe artikulacije **b** bi se fonetično moglo razlagati iz sekundarne dialektične redukcije vseh fonem (fonetičnih oblik) v kvantitativnem in kvalitativnem pogledu, o čemer sem že gori govoril. Vendar se zdi, da se taka artikulacija in z njo zvezani akustični vtis ne pojavlja enakomerno, kar bi seveda zaslužilo bližje preiskavo, ki je sedaj nemogoča. Vsekako pa je mogoče iskati zvezo med obliko imena z **b** in opisanim akustičnim vtisom **b**. Sicer se vsi dosedaj podani podatki med seboj izpopolnjujejo (imen. Doberdóũb po Maistru, Doberdóũ — Doberdóũ po Dobrili in Hrovatinu, rod. do Doberdola po Skabernetu, izpelj. Doberdóũci — Doberdóũbci in doberdóũski po Koštiálu in Maistru), pa bi vprašanje o prvotnem imenu lahko bilo s tem že rešeno, ako bi ne preostala še cela vrsta drugih nejasnih točk, zlasti pa, ako bi ne imeli tudi navidezno nasprotujočih trditev in podatkov. Jaz sam sem zasledil dva, ki jih lahko v mogoči natančnosti predstavim. Besede v Slovincu 15. nov. 1916 in dr., ki a limine odklanjajo vse razen Doberdob, ker se baje le to in nič drugega tam ne rabi in tudi ne sliši, se

¹⁴ To je vsekako prvotnejši povdarek, ker v zvezah pridevnega imena s samostavnim v rabi krajevnih imen nosi glavni stavčni naglas pridevnik (prim. Škrabec, Jezikosl. spisi I 1, str. 20). Ako se sicer naše ime v obeh oblikah danes sekundarno samo že na koncu naglašá, je to znak, da se beseda že ne čuti več kot sestavljenka, pa je delitev v „Dober-dób“ že radi tega le umetno namišljena.

glase presplošno, da bi se bilo nanje ozirati¹⁵. 6) G. Žužič, lastnik trgovine in izdelovatelj dežnikov v Gradcu, doma iz Dola pri Opačih selih, pozna le obliko Doberdob — doberdobski, izgovarja jo pa nekam negotovo in brezbarvno. Ker mu izraz dob za drevo ni navaden, se njegov izgovor ne more naslanjati na to besedo. V tem slučaju bi pričakovali po izgovorjenih po njem primerih kakor *γ^ulob*, *p^uot* „Weg“, *m^uoš* itd. z refleksom za prvotno nosni *o* tudi v drugem delu imena *d^uob* (stekl. *d^ub*), ali poleg bolj indiferentnega *dob* sem slišal tudi izgovor s sledečo ozkostjo *doub*, kar bi bilo bližje refleksu za prvotno čisti *o* pod potisnjenim naglasom kakor *gā* je izgovoril n. pr. v *douū*, *γ^uouj*, *z^γoun*, ozir. *nōs*. Ker živi v Gradcu že od l. 1881., njegov izgovor in podatek sam po sebi ne vsebuje polne znanstvene vrednote. Dokazuje pa to naravnost primer, da je svojo občino Opača sela nazval Opačje sela, kakor je približno na Kozlerjevi karti (Opačji sela), a zapisal je Opatje selo, kakor se rabi za poštni naslov in kakor se sedaj v listih navadno piše; toda niti eno, niti drugo ni, kakor bomo videli, pravi narodni izgovor. Zato je njegova raba oblike Doberdob istega izvora in značaja kakor raba oblik Opačje sela — Opatje selo, t. j. poštno-uradna in časopisno-knjižna. Zanimiv in važen pa je njegov podatek in izgovor vendar le, v kolikor se strinja z enakimi podatki njegovega znanca iz Opačih sel, o katerem bom govoril pod sledečo številko. Predno pa preidem k njemu, naj omenim, da mi je neki drug starejši Gradčan — Goričan iz Tolmina, g. Kos, prodajalec premoga v Gradcu, ki je odšel z doma že početkom sedemdesetih let prejšnjega stoletja, torej sega njegov spomin prav v Zakrajškovo dobo, ravno narobe zatrdil, da se prav dobro spominja in da je uverjen, da se ne moti, da so zvali kraj *Dóber-dôū*; a oblika Doberdob mu je tuja. S svojim dvojnim naglasom Kosov podatek, ki sem ga vsled neke paralelnosti postavil obstran Žužičevemu, napominja sporočilo g. stotnika Maistra o izgovoru doberdobskih žensk *Dóber-dô*, le da kaže zadnji že gori razloženo redukcijo foneme. Kaj je *doū* v imenu, g. Kosu ni jasno, ker se je za primer spomnil imena goriške vasi Podbrdo, ki ga je seveda popolnoma drugače izgovoril. — 7) G. A. Marušič, bivši župan v Opačih selih, sedaj črnovojnik v Gradcu, pozna, kakor že rečeno, tamošnji kraj že štirideset let in trdi kakor Žužič, da se govori le Doberdob — doberdobski; toda tudi on trdi, da se rabi in govori le Opatje selo, kar bi, kakor se zdi, moralo izključiti vsak dvom, da je morda le kako drugače s stvarjo, saj je od tam doma in bil celo župan v isti občini! In vendar je drugače! Po daljšem času več ur se je namreč sam spomnil in povedal, da se njegovi občini po domače pravi prav za prav „v Opacelah“ (gl. o tem dalje v razpravi). Opravičeni smo tedaj, tudi njegov podatek o Doberdobu ravno tako oceniti in ga smatrati za ravno tako sumljiv in iz istega vira kakor Žužičev. Tudi izgovor mu je bil povsem jednako negotov kakor pri Žužiču

¹⁵ Svoječasen podlistek v Slovencu sem prezrl in mi ni dostopen.

(v Doberdobi — v Doberdoubi — v Doberd^uobi). Imenovalnik lastnega imena kraja „v Doli“ je nazval knjižno Dol s srednjim **l**, občni samostavnik doł pa po narodnem izgovoru doŭ; a samostavnik dob je tudi njemu neznan, oziroma v njegovem okraju ne v rabi. Podatka domačinov Žužiča in Marušiča ne nasprotujeta drugim navedenim podatkom ne več ne manj, nego razne splošne trditve ali tudi obča raba v pisavi, pričeni s cestno tablo ob Doberdobu. Najmanje pa more vse to ovreči z jedne strani bodisi realne podlage Zakrajškovega čuta za potrebo razlage slovensko-dialektične oblike Doberdo, bodisi z druge ostalih jednako se glasečih in medseboj se izpopolnjujočih sporočil, ki so potekla od oseb, o katerih popolni verodostojnosti ni najmanjšega povoda dvomiti; a v zvezi s tem zadobi tudi pisava na kartah svoj pomen, posebno še, ko o kakem tujem spakedranstvu, kakor smo videli, ne more biti besede.

Da, oblika Doberdò — Doberdõ — Dóber-dõ in pod. brez **b** ima po vsem celo več pravice, da se smatra za dialektično bolj avtohtono in samoraslo, nego oblika Doberdob z **b**; poleg tega pa prva, kakor že rečeno, ne more izhajati iz druge. Zato nam je priča tudi korenski samoglasnik. Ko bi bilo namreč Doberdob s prvotnim dob „Eiche“, bi se moralo ime glasiti ne le s popolnoma slišnim **b**, temveč tudi z **uo** ali **uo** za prvotni nosni **o** v besedi dob iz *domb-, kakor to sledi iz dialektološke literature in kakor sem se iz izgovora Marušičevega in Žužičevega sam prepričal za sosednji Dol. Zakrajšek navaja na str. 436. take odgovarjajoče, prvotno potisnjeno naglašene primere s prvotnim nosnim **o** kakor zuob, kuot, kuos, puot, muož¹⁶ itd. O refleksu **uo** za nosni **o** pravi: „Dasi ta glas ni čist, vendar se sliši v njem še precej glasu **u**“. Miklošič (Vergl. Gramm. der slav. Sprachen I² 317) uči po Zakrajšku in sporočilih D. Nemanića in J. Kosa (gl. ib. str. 592): „Im görz. wird **u** regelmässig durch **u** vertreten; daneben findet man, wie es scheint, in betonten Silben ohne unterschied der quantität, **uo**: muož, mužje; guoba. hluod. tuoča“. Nas zanimajoča primera muož in hluod imata oba **uo**. Štrekelj (Morphologie des Görzner Mittelkarstdial. str. 16 sl.) podava v naših slučajih z dolgim potisnjenim naglasom na prvotnem nosnem **o** redoma refleks **u** kakor v kús, kút, múš, rúp, sút, zúp *γalúp* itd.¹⁷ in le izjemoma **ũo** kakor v jŭok, bŭobn (str. 23). Izraza dob ne navaja, ker ga pač ni našel v narodnem besednem zakladu, kakor ga tudi nista poznala Marušič in Žužič, mésto tega je hrást (str. 16). Narečje, ki ga Štrekelj predstavlja, je srednji pas goriškega Krasa okrog Komna in Gorijskega z vasmí Šérbína, Komen, Gorjánsko, Mávhiéne, Nabrežína, Veliki dol, Pliskavica, Gábrovica (str. 3—4). Zahodni pas, ki se tesno naslanja na narečje goriških Slovencev vasi Miren, Bíl'e in Renče obsega vasi

¹⁶ V množ. mužjê ib. je korenski samoglasnik nenaglašen in radi tega refleks **u** nam. **uo**. Drugje je za tak izgovor tudi še **m** uzrok.

¹⁷ Za kôs, kôt, mōž, rób, sôd, zôb, golôb, jôk, bôben.

Šent Martin, kjer stanujejo kraški Bezjaki¹⁸), Doberdob, Jaml'e, Brěstovica, Divin (Duino), Opaće selo (sic!), Kostañevica, Temnica in Lipa. Južno-vzhodni pas se razteza preko ostalega goriškega Krasa. Med njim in narečjem Vipavske doline posreduje podnarečje, kakor se govori v dolini Braníce — Raše od Rifenberka do Štíjaka (str. 3). Štrekelj smatra sicer narečje srednjega dela za glavnega predstavnika goriško-kraških narečij (str. 4), ali to more veljati le z neko omejitvijo. Štrekelj sam priznava, kakor smo že naveli, da se govor zahodnega pasa tesno naslanja na narečje pod Gorico, kar je geografski popolnoma naravno; tudi prometne smeri ne gredo raditega od vzhoda proti zahodu, n. pr. od Komna proti Doberdobu, temveč od severa proti jugu, od Gorice preko Doberdoba in Dola na Tržič in Divin. O znanju romanščine samo v zahodnem pasu sem že gori govoril. To kaže, da geografska razčlenjenost in vsled tega tudi kulturni in jezikovni vali zahodni pas nekaj oddaljujejo od srednjega. Jezikovno je to čutil že Zakrajšek (gl. gori), ki se goriškega Krasa dotika ravno le v opisanem zahodnem pasu. Potrjuje to tudi izgovor domačinov iz vzhodnejše panoge tega pasu, Dola in Opačih sel, g. Žužiča in Marušiča. Oba izgovarjata v naših primerih popolnoma jednako **uo**: ruob, kuot, luog, muoš, puot, ʎeʎuob¹⁹; izraz dob jima ni znan iz narečja, „v Doberdobi“ izrekata tudi „v Doberdoubi“ (gl. gori)). Poleg refleksa **uo** pa se po sporočilu Marušičevem govori v Lokvici severno-vzhodno od Opačih sel od ceste v stran proti hribom še mnogo silnejši diftongični refleks, tako da ljudje iz Opačih sel celo zasmehujejo prebivalce Lokvice radi njih izgovarjanja ter jih nazivljajo s posebnim poudarkom na prvem zlogu „Luóčkarji v Luókvici“. Ta izgovor se je mogel tam seveda sam iz sebe razviti; v zvezi s tudi sicer se nahajajočim diftongičnim refleksom **uo** pa je tudi prav verjetno, da so se v bolj stranskih seliščih ohranile starejše in tipičnejše nijanse v izgovoru, med tem ko se je ob večjih prometnih cestah in potih vsled vpliva mejnega tujega miljeja silnejše razvila sekundarna redukcija, o kateri sem že razpravljal. Lokvici odgovarja na drugo stran poti med Opačimi seli in Kostanjevico, južno-vzhodno od Opačih sel vas Hudi log (luog). Vidimo tedaj, da se zahodni pas glede refleksa prv. nosnega **o** razlikuje od Štrekljevega srednjega in da stoji bliže opisu Zakrajška — Miklošiča. Divinsko narečje v italijansko-slovenskem, l. 1607. v Vidmu na Beneškem izdanem slovarju Gregorija Alasija da Sommaripa (gl. V. Oblak, Doneski k histo-

¹⁸ Po Rutarju, Goriška. str. 62 so „Bizjaki“ tudi pravi Italijani v Tržiški okolici.

¹⁹ Zadnji primer v svojem prvem zlogu spominja na Štrekljev zapis. Po Štreklju se da razložiti tudi izgovor záb i pri Marušiču i pri Žužiču. Štrekelj navaja str. 19 za roditeljski zúba, zéba, zobá. Prvo je po imen. zúp, zadnje vsled prehoda prv. potisnjenega naglasa na konec, a drugo vsled zopetnega sekundarnega prehoda tega naglasa na koren, kar se nahaja tudi v sosednih kranjskih narečjih, n. pr. v Črnem vrhu, v sredi med Vipavo in Idrijo. Imen. záb je tedaj le abstrakcija ali analogna oblika po večini drugih sklonov.

rični slovenski dialektologiji II 4, 9. Letopis Mat. Slov. 1891) stoji nekako v sredi med Štrekljevimi podatki o srednjem in mojimi o zahodnem pasu: poleg „pot, golob, zob“ piše Sommaripa tudi „blud“ in „iouc“; vendar se zdi, da je v takih slučajih prevladal o gotove ozke kakovosti, ki je bila najbrž na potu k sedanjemu izgovoru, če ne že prav blizu njega. Pisava „iouc“ bi nekako naravnost pričala za to, dasi je z ozirom na Štrekljevo jŭok in zahodno-kraško juok glede stave u pač s pomoto. Kar se tiče refleksa u v „blud“, je mogoče tudi drugega, nedivinskega izvora; saj jezik v knjigi, kakor je opazil Oblak (str. 3—4) ni jednoten ter je pisatelj brez dvojbe upotrebil tudi starejše tekste in morda celo kake pisane pripomočke, tudi narečje ni povsem identično z našim, prim. ei, e in i za ě (prvotno dolgi ē), dasi je na goriškem Krasu ĩe. — Na podlagi dijalektološkega materiala lahko torej začrtamo glede refleksov prvotno potisnjeno naglašena starega nosnega o za južno-zahodni del Goriške sledeče reflekse: u (Štrekljev srednji pas goriškega Krasa) — uo (obče goriško, Lokvica) — uo (zahodni pas) — o gotove kakovosti (Divin); tedaj bi se pa tudi naš Doberdoŭ(b) ali Doberdob (prim. gori o izgovoru Marušiča — Žužiča) moralo glasiti — in naj bi se še tako zakričalo — Doberduo, ozir. vedno le Doberduob, ako ima v drugem delu prvotno res tičati dob „Eiche“. Sam izraz dob po goriškem Krasu, kakor smo videli, pa tudi po Notranjskem (n. pr. v Postojni) ni več v rabi, — rabi se le hrast in cer —, ali enkrat je vsekako bil (prim. n. pr. Dobbia v furlanski ravnini in Dobje na slovenskem Beneškem), pa bi se odgovarjajoči izgovor korenskega samoglasnika moral tudi v lastnem imenu ohraniti kakor v vsaki drugi besedi z istim korenskim značajem. Tega pa ni, temveč imamo ravno narobe vse kaj drugega: Doberdoŭ ali Doberdò z o, ki se šele bliža glasu u. In če je kdo navajen na rabo oblike Doberdob, po pisavi z navidezno nedvomnim „dob“, je tudi ne izgovarja prav tako, kakor bi inelo biti. Pri Marušiču in Žužiču sem opisal njihju negotovi izgovor v tej besedi, in zdi se mi celo, da je pretežje na strani slučajev s sledečo ozkostjo. Isto velja tudi o izpeljanki Doberdoŭ(b)ci — Doberdobci, ne glede že na to, da zadnjo n. pr. prof. Koštiál naravnost zanika; tudi tu ni ali sploh ne ali pa nikakega stalnega refleksa uo. Lajiku je taka stvar seveda navadno brezpomembna, nema črka in prazna beseda, ki ji ne najde mesta v asociacijah svojih pojmov, pa mu je vse eno, ali je bil v korenu prvotno ta ali drugi glas, ta ali oni, nosni ali nenosni o in se li v zvezi s tem v razlage potrebnem izrazu dandanes izgovarja ta ali drugi refleks za oni prvotni glas; saj pa tudi nima smisla za trdne glasovne zakone v narečjih, ki nas uče, da se je iz prvotnega nosnega samoglasnika o v slučajih kakor v dôb iz *dombŭ razvil popolnoma drug refleks, nego iz prvotnega samo ustnega o v slučajih kakor n. pr. v dôl — dôŭ iz dolŭ, in naj si sta celo pod istim fonetičnim momentom dolžine in potisnjenega naglasa, t. j. padanja višine tona tekom izgovora samoglasnika. Ako se je muzikalni element tudi mogel reducirati ali celo izgubiti, se je svojevrsten refleks prvotno danega le tako

vtisnil v jeziku, da se je ohranil tudi v zadnjem produktu, v zadnji fazi dijalektičnega procesa.

Glede dijalektološke predstave samo ustnega **o** si Zakrajšek ni bil tako na jasnem kakor n. pr. glede nosnega **o**. Ne samo, da ni ločil primerov po dolžini in naglasu, jih je stlačil v razne odstavke ter tudi prav maloštevilno navel. Refleksov za dolgi potisnjeni **o** pozna, kakor posnemamo iz primerov, tri: **o** — **u** — **uo**. Z **uo** navaja le okuoli za okôli in pravi, da „se sliši ta odstop bolj proti severju“ (str. 433)²⁰; **u** se nahaja v pulje za pôlje (ali morda poljê?), napruti za naprôti in v bujši za bôljši, pa tudi tu pravi, da je ta **u** „najti v severnem oddelku tega jezikovnega obsega, sicer je tudi **o**, kakor v knjižni slovenščini, navaden“ (ib.). Iz tega bi sledilo, da je južnejše tisti **o**, ki ga Pleteršnik zaznamuje s piko pod črko in ki se bliža glasu **u** (I, str. XI.). To potrjuje Škrabec (Cvetje XII 11), po katerem je dalo **ô** na Goriškem „iz **o** na **u** se prelivajoč glas (glasova nista ločena eden poleg drugega).“ Tako je približno tudi na Gorenjskem; na Dolenjskem je **u**. Na boljši način je opazil in označil Zakrajšek razliko v izgoru med jednako pisanimi oblikami s sekundarnim potegnjenim naglasom z jedne in s starim potegnjenim naglasom z druge strani. Na str. 435. pravi, da se natančno razlikuje med velevniki móli, prósi, hódi ter 3. os. sed. móli, prósi, hódi²¹, ki se izgovarjajo muoli, pruosi, huodi, kar po svojem značaju odgovarja knjižni slovenščini in kranjskemu izgovoru, kjer se za **o** pod starim potegnjenim naglasom in sicer onim, ki se je razvil iz kratčine (praes. móli iz mòli)²², govori isto kakor za prv. nosni **o**, namreč ozki **o**, pred katerim je slišati nekak slab **u** in ki ga Pleteršnik (ib.) zaznamuje s ključico pod črko. Kar se tiče **o** pod novejšim potegnjenim naglasom (imper. móli iz moli), ki zveni v knjižni slovenščini in v kranjskih narečjih zelo široko, goriška slovenščina po Zakrajšku ne pozna „globokega“ (t. j. širokega, odprtega) **o** „v toliki meri kakor kranjsko podnarečje“; v goriščini se izgovarja ta **o** kot „čisti **o** brez kakovega pristavka“. Dasi je gradivo pri Zakrajšku nekam zmedeno sestavljeno in njegovo razlaganje ne povsem natančno in jasno, mu zlasti njegove premalo detajlirane in natančne razpredelbe gradiva ne smemo posebno zameriti, ker se je tedaj še bore malo vedelo o sedanjih rezultatih slovenskega glasoslovja²³ in je bilo tudi malo vpogleda v natančnejše definicije slovansko-primerjalne

²⁰ Tako je po Klodiču (*O naréčji venecijanskih Slovencev*. Petrograd 1878) tudi v beneški slovenščini.

²¹ Lep primer, kako bi bili v tiskarni potrebni razlikujoči znaki vsaj za najkardinalnejše razlike slovenske ortoepije! Pa o tem drugje.

²² Poleg njega je še drug star potegnjen naglas s starejšo dolžino kakor n. pr. v rod. množ. otrók, nóg (v dolenjščini otrúk, nóg z **u** kakor v bûh, nûs za bôg, nôs itd.). Stara dolžina je nastala tu kakor pri potisnjenem povdarku po odpadu reduciranega vokala **ɤ** v končnici.

²³ Škrabčeva epohalna razprava „O glasu in naglasu našega knjižnega jezika v izreki in pisavi“ je izšla šele l. 1870.

fonetike in akcentologije; saj je celo še pri Miklošiču (Vergl. Gramm. I² 315) dotični odstavek jako zastarel in zelo nepopoln: „auch im gōrz. wird in einigen Formen **ōa** gehört: voda. moli ora, dagegen mouli orat,“ torej le s primeri pod potegnjenim naglasom. Zadnji primer je pri tem z ozirom na Zakrajška najbrže napačen. Slučajev s potisnjenim naglasom Miklošič tu ne navaja. Štrekelj (Morphol. str. 16 sl.) podava za **ō** skoro brez izjeme **ú**: dú „Längental“, rod. dúla, nús, pút „Schweiß“, zŷún, ŷnúj, lúj, múst, rúh, rút, wús, ŷút, búh, dúm, ŷaspút (str. 25) itd.²⁴ Poleg tega je proti múst (str. 18 in 19) tudi móst (str. 17), noht (str. 17), rod. zŷúna in zŷóna (str. 18 in pod.), a v končnici — **ōv**- je — **ōv**-, n. pr. dvoj. strahūova, množ. strahūovs (str. 19) itd. Pogoji za različne nijanse pri Štreklju niso preiskani. Po smrti Štrekljevi je sicer začelo izhajati pod redakcijo prof. Breznika v Jagičevem Arhivu tudi glasoslovje njegovega narečja (Phonologie des Görzer Mittelkarstidialektes. I. Vocalismus. Archiv XXXV 130 sl.), ali doslej je objavljen še le vokal **a**. Pa za naš slučaj to v glavnem niti ne prihaja v poštev, ker imamo v zanimajočih nas primerih vseskozi **ú**, ozir. srednjegoriškokraški odmev za **ū**²⁵, tako da ga je vsekako smatrati za redni refleks prvotnega **ō**. A da Sommaripa nudi na prvi pogled nekaj podobnega kakor Štrekelj (prim. Oblak, str. 8.), vendar se pri njem **u**, **o** in diftong mnogo bolj menjajo v istih primerih, kar se lahko razlaga tudi iz neenotnosti jezika v knjigi (gl. gori): bug, viffocult poleg noch, gofpud poleg gofpodi, bulfi poleg po-buolfat, nebu poleg slatò ter meffou in ftou, topluta poleg pocoro itd.²⁶ Neenotna pisava diftonga govori pred vsem za neki srednji izgovor glasu med **o** in **u**. Tudi v izgovoru Marušiča in Žužiča nahajamo svoje vrste neenakost in celo negotovost v refleksih za **ō**. V primerih kakor bo^h, do^h, gospo^h²⁷, ŷno^h, spro^hti, zŷo^h in dr.²⁸ je bilo slišati več ali manj glasu **u** se bližajoč ozek **o** z nekim reducirano-potisnjenim naglasom. V drugih primerih kakor kòst ali nòs je bil akustični vtis nekekega pretvarjanja izgovora v nasprotno smer, vendar drugačen, nego pri slučajih z nosnim **o** (n. pr. v bu^o, ŷ^oub, ku^ot, lu^og, mo^ooče, mu^oko, mu^oš, pu^ot, „Weg“, ru^ob itd.), kjer je **o** izzvenel bolj široko, a vselej jednako. V mestniku „v Doli“ nisem mogel natanko določiti, ali imamo opraviti z refleksom za **ō**, kar bi pričā-

²⁴ Za dōl, nōs, pōt, zvōn, gnōj, lōj, mōst, rōg, rōd, vōz, gōd, bōg, dōm, gospōd.

²⁵ Tudi Štrekljev izgovor po mojih vtisih s konca devetdesetih let prejšnjega stoletja je dal še spoznati sledove reduciranega muzikalnega elementa v naglasu. V nazorih se je glede tega vdal po mojem mnenju preveč gotovi priljubljeni mu fonetični teoriji, v čemer so mu sledili tudi neki učenci (n. pr. Ozvald glede Središča na vzhodnem Štajerskem), za kar bi lahko navel dokaze; pa za to ni tu mesta in se zgodi še drugje.

²⁶ Za bōg, visokōst, nōc, gospōd, bōljši, pobōljšati, nebō, zlatō, mesō, stō, toplōta, pokōra.

²⁷ Razlika proti ŷ^oub v prvem zlogu je pač vsled cerkveno-knjižnega vpliva.

²⁸ Za bōg, dōl, gospōd, gnōj, spro^hti, zvōn.

kovali radi stare končnice debla na - o - (prim. v čakavščini mestn. vlási. Belié, Zamětki po čakavskim govoram. Izvēstija petrogradske akademije XIV 2, str. 209). Pri končnici po deblih na - u imamo sicer v slovenščini široki o pod sekundarnim potegnjenim naglasom (prim. dólu iz dolù; glej dólŭ pri Škrabcu, Cvetje XIII 9 in XIV 10). Vsekako sem imel tudi tu vtis omenjenega pretvarjanja in bolj odprtega izgovora o. Podrobnejše zasledovati vprašanje nijans pri omenjenih samo dveh osebah ni bilo mogoče. Vendar lahko trdimo za Doberdobo sosednji Dol in Opača sela, da je tu ô → ou, pri tem pa že tudi v gotovih slučajih in pod gotovimi pogoji na prehodu k uo druge kakovosti, nego je uo za nosni o. Tak prehod ou v uo bi se dal razumeti posebno v zvezi s Škrabčevim naukom (Cvetje XII 11): „kjer se ě [t. j. prv. dolgi ē] izgovarja za ie, se ô za uo (tako zlasti na Beneškem)“²⁹; imamo namreč na goriškem Krasu res ie za ě (pri Štreklju Ie, v izgovoru Marušiča in Žužiča ie: rieč, díelo, líet; pri Sommaripi je že drugo: eí, e in í (o čemer gl. gori). Polne paralele seveda ni, ker ima tudi Štrekelj Ie, za ô pa ú; vendar navaja tudi on strahúovs in pod. Na podlagi izgovora za č: eí ali ie je Miklošič delil slovenska narečja v vzhodni in zahodni pas; meja mu pa ni bila, kakor pravi Vergl. Gramm. I² 310, natanko znana. Vzhodni pas mu je obsegal Ogrsko, Štajersko, Hrvaško, vzhodno Kranjsko, slovensko Istro in Primorje, zahodni pa Koroško, severozahodno Kranjsko in slovensko Beneško (ib. 310 sl.). Oblak se je sicer uprl tej delitvi (prim. Starejši slovenski teksti 12. Let. Mat. Slov. 1889; Ljublj. Zvon 1895, str. 311) ter razvil novo na podlagi starega reduciranega vokala, t. zv. polglasnika ɣ (prim. Archiv XVI 163 sl. in Doneski k histor. slov. dialektologiji I 8, Let. Mat. Slov. 1890). Vendar ne more biti dvoma, da je prehod od eí k ie dijalektološki-geografično zelo zanimiv. Za Pivko n. pr. morem reči, da v refleksu za ě že ni več diftongičnega elementa, kakor je na Dolenjskem in kakor ga je pisal Trubar, glas je enoten s sledečo ozkostjo. Krelj iz Vipave v tem tudi ne sledi povsem Trubarju. Po izgovoru ženske iz Vrhpolja nad Vipavo je ě tam ozek e s precejšnjim prehodom k í (eí); vendar je glas še enoten. Če pa je glasnejše in s poudarkom izrekla kak (tudi isti primer) je bil slišati že tudi slab diftongični í v eí; tak razpad in prehod se je torej zgodil pri energičnejši izreki. Posebno lep enoten izgovor eí, ki je mogel napotiti možnost pretvorbe v ie v nedaljnem sosedstvu, sem čul posebno v imenu za pritok Vipavšiče Bela. Pretvorba ozkosti v nasprotno smer, pada pač v okraj med Štíjakom in Rífenberkom. Na Goriškem Krasu imamo že Ie. Vidimo tedaj, da je v jedni smeri meja ali prehod omenjenih refleksov približno za razvodno črto med Črnim in Jadranskim morjem ob Nanosu. Pa o tem le mimogrede. Refleksi za ô so po gornjem na Goriškem Krasu: ou -- ô -- uo -- u; pri tem je uo druge kakovosti nego refleks za nosni o.

²⁹ Prim. tudi koroško ie — ue.

Mislím, da sem dijalektološko stran vprašanja dovolj obširno predstavil in da nauki dijaktologije, ki je tudi v meri, kakor se danes nahaja, predvsem merodajna pri presoji jezikovnih pojavov, dovolj jasno pričajo, da bi za naš kraj prvotno dob bilo $d^{u}ob$, a dol je $do\ddot{u}$, ozir. reducirano $d\grave{o}u$ z **o**, ki prehaja (po Škrabčevu, „ki se preлива“) v **u**. Z druge strani nam ista metodologija dijalektološkega preiskovanja omogoča po dostopnem gradivu (Zakrajšek, podatki in dr.) povsem trdno in nedvoumno določitev dijalektičnega izgovora krajevnega imena in izpeljank iz njega v nekajih isto predstavljajočih fonetičnih oblikah, kakor Doberd $\grave{o}u$, ozir. Doberd $\ddot{o}u^b$, drugje tudi Doberd $\ddot{o}u$, ali z dvojnim naglasom $D\acute{o}ber-d\grave{o}\ddot{u}$ — $D\acute{o}ber-d\ddot{o}\ddot{u}$, v izpeljankah Doberd $\acute{o}\ddot{u}bci$ — Doberd $\acute{o}\ddot{u}ci$, doberd $\acute{o}\ddot{u}ški$ in pod. z istim ozkim **o**, ki se bliža **u**; nasprotno pa je izgovor pisanega Doberdob negotov: ali tudi jednak, ali drugačen, nikakor pa ne s pravim refleksom za prvi nosni **o**, kvečjemu tak kakor v gori opisanem izgovoru mestnika v „Doli“. Pa če bi končno tudi bil kak Doberd $^{u}ob = \gamma\alpha^{u}ob$, se ne bi dali iz njega razlagati navedeni podatki in odgovarjajoča jim pisava Doberdo — Doberd \grave{o} . Radi tega vsega, ki se v glavnem niti ne da ovreči, smo linguistično znanstveno naravnost primorani, potem glasoslovnih zakonov izvajati krajevno ime iz prvotnega Doberdol in ne Doberdob, ali, kakor je to pri imenih z navadnimi nesvojljnimi pridevniki običajno, najbrže z določno obliko pridevnika Dobridol (prim. serb.-hrv. Dobri Do v zagr. akad. Rječniku i. dr.)³⁰. V resnici tudi nahajamo na stari Floriančičevi karti Kranjske iz l. 1744, ki se nahaja v posvetovalnici ljubljanskega magistrata in v kranjskem deželnem muzeju³¹, zapisano Doberdol (za Dol stoji Vallon).

Edino iz Doberdol pa je tudi mogoče priti na neprisiljen način do razlage rabe in pisave oblike Doberdob, medtem ko je narobe, kakor smo videli, stvar nemogoča. Historično-dijalektični razvitek izgovora prvotnega $D\acute{o}ber-d\grave{o}\ddot{u}$ je mogel preiti le sledeče faze: najpreje $D\acute{o}ber-d\ddot{o}\ddot{u}$, dalje vsled redukcije Doberd $\ddot{o}\ddot{u}$ — Doberd $\grave{o}u$, poleg katerega se je vsled nalahnega strnjenja ustnic na koncu razvila tudi dubletna oblika Doberd $\ddot{o}u^b$, kakor je zlasti lepo razvideti iz opisa g. stotnika R. Maistra in kar je moglo dati prvi povod sedanjemu uradno-slovenskemu in knjižnemu Doberdob. Vsled fonetično identičnega bilabijalnega značaja glasov **u** in **b** je omenjeno strnjenje ustnic pri reduciranem diftongu — $\ddot{o}\ddot{u}$ povsem naravno in ni treba in niti ne prav mogoče seči po Zakrajškovem podatku (str. 439.), da se „v gorah posebno okoli Koborida sliši prav pogosto **b** mesto **v**“. „Lahko bi se“, pravi dalje, „po besednjaku vse tiste besede naštele, ktere imajo

³⁰ **Ri** med soglasniki se je tudi na Goriškem skrajšalo v smeri k samoglasniškemu **r**, prim. pršu, prjeten, krčim za prišel, prijeten, kričim (Zakrajšek, str. 433 in 438). Taka redukcija je zadela še **ru** in **re** (ib.).

³¹ Naslov je: „Ducatus Carnioliae tabula chorographica, jussu, sumptuque incluytorum provinciae státum geometrice exhibita, per I. Dismam Florianschitsch de Grienfeld, Paroch: et Consist: Archid: Officii Sitticiensis, et per Abrahamum Kaltschmidt aeri incisa. Labaci 1744.“

v kot sprednik ali srednik.“ Iz tega in primerov sledi namreč, da se to zgodi le s predsamoglasniškim **v**: prim. str. 439. benograd, birtnja-birtnje (prim. tudi sicer po slovenskem se nahajajočo izreko „birt“ za „Wirt“), bidem, bino, bedró „jasno“, lobí, člebék, str. 341. bidu — bid'la („okoli Tmina“), str. 396. benograd, bino, str. 396—7. člebék („sem slišal samo okoli Koborida“) in str. 440. beženem = iz- (za prv. prefiks vy-). Na Kozlerjevi karti, pa tudi v Rutarjevi drugi knjigi o Goriški (str. 55) prim. n. pr. Prebačina za Prvačina, a pri Baudouin-u de Courtenay (Nektere opazke. Gorica 1873, str. 22) „člebĕk“ (v govoru moža iz Čiginja pri Tolminu)³². Tak prehod **w** v **b** je znan v raznih nemških narečjih (prim. Grundriss der germanischen Philologie I² 717), pa ne smemo prezreti, da so se, kakor znano, naselili tudi na Goriškem, posebno na Tolminskem ob Bohinju, nemški kolonisti iz Tirolskega, kakor kaže na to že ime „Nemški rut“ (prim. kar pravi o njih Baudouin str. 11 sl. in 53). To tujo kolonizacijo na slovenskih tleh v preteklih dobah bi trebalo v zgodovinskih spisih bolj natančno predstavljati, nego se navadno dogaja (n. pr. v Rutarjevi knjigi o Goriški ali v Grudnovi zgodovini in dr. se skoro ne ali pa le prav malo omenja). Celotna studija o njej bi bila vsestranski važna in zanimiva³³. V našem slučaju dokazuje že podatek o središču omenjene posebnosti v tolminskem in kobaridskem okraju, da je nastala v zvezi z nemško ter se razprostrla menda tudi preko svojih prvotnih mej nemških naselbin. Ako v novovisokonemščini po Grundrissu str. 718. tudi končni **w** prehaja v **b**, n. pr. v Wittib poleg Wittwe, je v tem že lažje nahajati prototip za razvitek sekundarnega končnega **b** v imenu Doberdob, vendar je fonetični pogoj tu, kakor smo videli, lahko tudi že čisto drug, redukcija pod vplivom že drugega tujega miljeja.

Oblika Doberdob izvira tedaj lahko iz dijalektičnega, a napačno razumljenega izgovora za Doberdol, še bolj resnično pa morda iz take zabeležbe tega izgovora, pri čemer je zelo mogoče že s samega početka igrala ulogo napačna kombinacija z dob „Eiche“. Naroda ne smemo kriviti za to, saj deloma še dandanes doma v kraju izgovarja, kar se je organično razvilo v lastnem narečju iz prvotne besede, kakor govori tudi še „v Opacelah“, dasi se navadno rabi in piše Opatje selo. Zato pa v obliki Doberdob tudi ni videti morebiti prave t. zv. narodne etimologije, zamenjave besede gotovega porekla z drugo po glasovih podobno; saj mu beseda dob niti ni znana. Kot klasični primer neke narodne etimologije naj navedem le po hrvaškem zagrebškem akademičnem slovarju srb.-hrv. Drenòpolje

³² Prim. tudi zamenjavo **b** — **w** v nemških oblikah krajevnih imen kakor n. pr. Begunje — Wigaun itd.

³³ Spis J. Vrhovca „Grmanstvo in njega vpliv na Slovanstvo v srednjem veku“ (Ljubljana 1879, izd. Matica Slovenska) je nekaj družega in tako isto ne podaja podrobnih dat za slovensko zemljo. Z nemškega stališča se bavi s tem vprašanjem n. pr. O. Kaemmel, Die Entstehung des österreichischen Deutschtums. I. Die Anfänge deutschen Lebens in Österreich bis zum Ausgang der Karolingerzeit (Leipzig 1879) i. dr., ali tudi to ne odgovarja našim znanstvenim potrebam.

„Adrianopol“ (bolg. je danes Odrin; tur. Edirne), kakor bi bilo iz slovanškega drĕn in polje, pa je iz grškega Hadrianu polis „Hadrianovo mesto“! Seveda bi tudi tu lahko kdo rekel, kaj Hadrijan! Drenopolje je samo po sebi umljivo, dren in polje sta povsod doma! Dijalektična izgovarjava Doberdó^{ub} je mogla sicer sama dati povod k pisavi Doberdob, ali kdo jo je prvi zapisal in tako odprl vrata sedanji občī in tudi v tamošnjem lokalnem prometu vkoreninjeni rabi in zameni z dob „Eiche“, se-li je to zgodilo v občinski ali šolski pisarni ali drugače, ne morem določiti, sili pa me k takemu sklepu neizogibno celokupnost vseh podanih podatkov in razmišljanj. Želeti bi seveda bilo, da bi vedeli poleg oblike „Doberdol“ na karti iz l. 1744 tudi še za vse druge starejše historične oblike imena ter imeli sploh celo zgodovino njega pisave, ali to mi ni dostopno; morebiti pridejo na sled tej stvari naši zgodovinarji.

G. ravnatelj prof. dr. Mantuani je bil tako ljubezniv, za kar mu izrekam srčno zahvalo, da me je opozoril, da je našel v starih urbarjih enkrat zapisano „Doberdob“. O tem mi piše (v dopisu od 2. avg. 1917): „V Gorici je živel koncem 15. in začetkom 16. veka neki „Raschawer,“ ki je imel mnogo posestev na Goriškem in drugodi. Tudi na Doberdobu. L. 1524. je zasnoval urbar svojih posestev in dohodkov. Na listu 96 a beleži zemljišče na Doberdobu in piše: Doberdob. Mož je utegnil biti Nemeč, ker je pisan urbar v nemščini. Jeli bil zmožen čuti prelivajoče se glasove, to je dvomno; da je napisal **b** ob koncu, je umljivo, ker so ga pisali Nemci takrat navadno na mestih, kedar sta se sklepali ustnici (umb mesto um, fromb mesto fromm, frembd mesto fremd itd. — Za „Dol“ ima „Urbar des Ambt zu Gortz“ iz l. 1564. na listu 238 „Doll“.

Iz pisave „Doll“ bi se hotelo sklepati na izgovor končnega **ĭ**, kakor se je tedaj po Dolenjskem po učenju in pisanju naših prvih protestantovskih pisateljev res še govorilo. Toda na podlagi tega ne smemo sklepati o tem tudi za vse drugo slovensko ozemlje. Na Koroškem, Gorenjskem in na krajnjem zapadu se je prehod **ĭ** v **ŭ**, oziroma **w**, izvršil mnogo preje nego na Dolenjskem, kjer se je prvotnejši izgovor nedaleč od Trubarjeve ožje domovine okoli Št. Vida pri Zatičini ohranil deloma celo do naših dni (prim. F. Metelko, Lehrgebäude der slow. Sprache str. 7, dr. K. Štrekelj, o Levčevem slovenskem pravopisu in njega kritikah str. 63 i. dr.)³⁴ Za Koroško navaja Dalmatin v „regiŝtru“ kokauniza, razven tega piše mauha, kar kaže na pot preko Koroške (prim. Škrabec, Cvetje XII 4). Ker rabi A. da Sommaripa (1607) dosledno za končni **ĭ** — **u** (**w**), za sonantični **ĭ** — **ou**, **o**, **u** (prim. Oblak, Doneski II 12), moramo misliti, da se je ta prehod pričel za njega divinsko in tedaj tudi goriško-kraško narečje mnogo preje. V to smer kažejo tudi notranjski pisatelji XVII. stol. kakor M. Kastelec ali tudi p. Janez od Sv. Križa (prim. Škrabec l. c.). Najvažnejše pa je, da piše Vipavčan Krelj že l. 1567 pod vplivom svojega

³⁴ G. ravnatelj A. Črnivec mi je zatrdil, da je slišal **ĭ** pri Zatičini še od stare generacije in da mlajši tak izgovor ni več prijal.

domačega narečja vovno, zhovnar, vouk (prim. Oblak, Zur Sprache Krell's v Archiv f. slav. Philol. XIX 336). Radi tega tudi pisavi krajevnega imena „Doll“ iz l. 1564. ni pripisovati nobenega odločilnega pomena. Da se v pisavi krajevnih imen po tradiciji še ohranja starejši izgovor, ko ga v istinitem življenju jezika že več ni, lepo kaže n. pr. pisava Lonk za „Loka“ še koncem XIII. stol., ko gotovo že ni bilo več nosnega izgovora v tamšnjem narečju (prim. pisateljeva razprava „Freisingensia“ II, str. 84).

Ako pa se je sredi XVI. stol. po podatkih naše historične dijalektologije na goriškem Krasu brez dvoma že govorilo ů za končni ĺ, se je moral tudi okoli l. 1524. najmanje že nahajati prehod takega glasovnega razvitja, s katerim se da prekrasno združiti gori omenjena pisava po Nemcu napisanega urbarja. V slučaju, da je to najstarejši zapis in vir oblike „Doberdob“, nam bi postal njen postanek po vsem rečenem takoj umljiv, umljiva pa tudi pot iz urbarjev do izvestne uradne rabe in med narod kot že stara dubleta poleg refleksov prvotnega slovenskega poimenovanja „Doberdol“; le vir bi ji bil drug in ne dijalektično-fonetičen. Da pa je Nемеc prvi zapisal ime, temu se je najmanje začuditi.

Slučaji knjižne zamene niso tako redki, kakor bi se moglo morebiti misliti, naleteti jih je ravno nasprotno celo pogosto. Kot nekaj podobnega in na prvi pogled morda še bolj čudnega naj najpreje nakratko navedem navidezno po dijalektičnem izgovoru popolnoma pravilno pisavo z navidezno povsem jasnim pomenom imena Celovec za srednjekoroško Cĕloŭc — Cloŭc (prim. Lessiak, Archiv für slav. Philol. XXVII 421), kakor da je od korena cĕl- v cĕlina i. dr. (prim. I. Scheinigg, Archiv XXVII 153), dasi to ni res in znanstveno tudi ne vtemeljivo. Srednjekoroško I priča za prvotno ĺj (prim. starejšo slovensko pisavo Celjovec, n. pr. Trdine v prvi dobi njegovega pisateljavanja³⁵), kajti ĺ postane ů (w) in bi se tedaj moralo glasiti Cwoŭc, ako bi bilo izvajati od cĕl-ov- (prim. bvahŭ = blago, dváca³⁶ = dlaka, hvava = hvala, cvop = klop, covu = kolo, másvo = maslo, débvo = deblo itd. Kres, I 460 v J. Scheinigga razpravi o rožanskem narečju na Koroškem.) Iz istega vzroka odpade tudi razlaga L. Pintarja iz stvoľb (Archiv XXVI 635 in XXXI 382). Poleg tega imamo na zahodu in vzhodu dijalektične oblike, ki ne kažejo le v isto smer, temveč še naravnost podajajo prvotnejšo obliko imena. Baudouin de Courtenay je zasledil na Tolminskem obliko Cvĕlŏŭc (Archiv XXVI 160), Lessiak v zgornji dolini rečice Bače na Goriškem Cvĕlouc (Archiv XXXII 189), a v Ziljski dolini na Koroškem Cĕblŏŭc (Archiv XXVII 412). K temu lahko še jaz z jedne strani opozorim na pozabljeno ali neopaženo Zakrajškovo obliko Cvĕlovc in cvĕlovške piščalke v narodni pesmi (str. 439), z druge strani pa morem dodati še novo dejstvo, da se ista oblika kakor na

³⁵ Prim. Kopitar, Glagolita Clozianus XLI: „Klagenfurt Slavis est Cĕlŏv'c sive malis Cĕljŏv'c“ (obliki imena sta tiskani s cirilico).

³⁶ Z znakom „spiritus asper“ zaznamuje Scheinigg (prim. l. c. str. 414) koroški izgovor soglasnika k kot „slab nastavek v grlu“. Je to v grlu artikuliran eksploziven soglasnik, ki bi ga bilo bolje zaznamovati s „spiritus lenis“.

Goriškem govori, tudi na Štajerskem po sosedstvu s Koroško, in sicer v Gornji Savinjski dolini (po sporočilu slušatelja g. B. Pozniča iz Šmartna pri Gornjem gradu) in nad Celjem (natančneje v Novi cerkvi pri Vojniku po sporočilu nekdanjega slušatelja J. Pinterja odtam). Že na podlagi tega nimamo nobenega povoda dvomiti, da je bil prvotni koren v imenu cvil- (prim slov. cviliti — cvěliti). Potrjujejo nam pa to še poleg drugega izraz cviliti kot bajeslovni ali pravzaprav praznoverski terminus technicus (prim. J. Pajek, Črtice iz duševnega žitka štaj. Slovencev str. 108: „Čuje se večkrat v zraku cviljenje od Navja.“³⁷), slovanska krajevna imena iz istega korena kakor n. pr. češ. Kvilice (Sedláček, Mistop. slovník histor. král. česk.) i. dr., pa tudi nemško ime za Celovec — Klagenfurt (ne glede na druga pojasnila). Prvotna oblika je tedaj bila *Cviljavceb s sufiksom — av — (prim. po Scheiniggu v rožanskem narečju norčov = norčav. Kres I. 621).

Vprav argumentum ad hominem pa je za naše vprašanje, kako pride v navado knjižna oblika imena namesto dijalektične narodne, slučaju Doberdò — Doberdob popolnoma paralelni slučaj Opaća sela (Opacela) — Opatje selo. Tudi o tem imenu so pisali slovenski dnevnikarji o priliki navajanja v vojnih poročilih ter so se po pravici odločno izrekli proti pravcatemu monstrumu pisave na kartah in v oficijalnih poročilih Oppaccia sella. Ali Opatje selo, kar so predlagali po občini rabi in kar je tudi uradno - slovenska oblika na pošti, v občini in v šoli (prim. že navedeni Gemeindelexikon str. 14. ali tudi S. Rutarja drugi del o Goriški str. 123), ni le nedijalektična, torej v svojem narečju neorganska tvorba, temveč tudi kot taka ne odgovarja glasoslovnim zakonom tamošnjega kraja. Pa tudi sicer vlada v podatkih navidezno velika zmešnjava. Zakrajšek je pisal Opačje selo (str. 343), kar navaja kot dubleto tudi Gemeindelexikon; isto piše Kozler v imeniku k zemljevidu (str. 17), na karti pa ima Opačji Sela. Štrekelj je zapisal Opaće selo (str. 3); g. Hrovatin, ki je odtam iz Dola doma, pa je g. Vugi (gl. gori) imenoval kraj nekako Opaća — Opačja sela z mehkim afrikatnim (zaporno - prepisnim) glasom med čj in čj. G. Žužič, ki je tudi iz Dola doma, kakor g. Hrovatin, je, kakor sem že gori omenil, nazval kraj Opačje sela, zapisal pa Opatje selo, kakor, „se piše poštni naslov.“ Že iz dosedanjega sledi, da je prava narodna, dijalektična oblika prvič v množini (Hrovatin, Žužič, Kozlerjeva karta) in da se drugič izgovarja z mehko afrikato č (Štrekelj, Hrovatin), ki se sicer v navadni pisavi nadomešča po večini slovenskih narečij in po književnem jeziku s č, ki pa se je za prvotno skupino — tj — (— kj —) še ohranila na zahodu (prim. Miklošič, Vergl. Gramm. I² 340 sl.). Štrekelj jo primerja srb.-hrv. č (str. 8), Zakrajšek istrskemu é (str. 344 v primeru héi „na Krasu“). Po Škrabcu se na Goriškem „semtertja“ govori za ta é tudi k, n. pr. hki, pekina (Cvetje XII 12³⁸).

³⁷ Prim. tudi še n. pr. Dr. I. Máchal, Bajesloví slovanské. V Praze 1907, str. 72 sl. To isto je tudi v istega „Nákres slovanského bajesloví. Praha 1891.

³⁸ Prim. tudi Miklošič l. c. str. 341.

Zanimivo je, da podava Kozler na karti in v imeniku za kraj v sredi med Cirknim, Kanalom in Tolminom Pekina (laški Pechina), medtem ko stoji na specialni in generalni karti Pečine. Različna končnica v pridevniku Opačji (Kozler) in Opačje (Žužič) se razlaga iz redukcijskega samoglasnika, t. zv. polglasnika Ъ za e v množini srednjega spola (prim. Štrekelj str. 72 in 42). Restituirana dijalektna oblika bi bila tedaj po vsem množ. sr. sp. Opaćъ selъ, kar je po izgovoru tudi moglo dati povod za pisavo v jednini. Vse dosedaj rečeno pa prekrasno osvetljuje in potrjuje dogodek z Maruščem, ki sem ga moral že gori omeniti. Bivši župan prav v Opačih selih in odtam tudi doma mi je večkrat odločno zatrdil, da se njegova občina nedvomno imenuje Opatje selo, dasi sem ga opozarjal na tako avtoriteto, kakor je bil prof. Štrekelj, sam ožji mu sorojak s srednjega Krasa. Štrekljev podatek Opaće selo je tako isto odločno zanikal. Kdo pa si more predstaviti moje veselje, ko se je po daljšem času (več urah) nenadoma sam spomnil, da kmetje med seboj prav za prav „po domače“ pravijo kraju „v Opacelah“. Samo ob sebi se razume, da „v Opacelah“ (v dijalektni obliki mestnika množine na — ah) fonetično ne more biti drugo, nego skrčeni izgovor, t. zv. haploglogija (prim. lat. nutrix iz *nutritrix, stcksl. dobryę iz *dobry-jeę itd. Brugmann, Grundriss der vergl. Gramm. der indogerm. Sprachen I 2², str. 857 sl.; Vondrák, Vergl. slav. Gramm. I 385; prim. še n. pr. rus. blizorukij „kratkoviden“ iz blizo-zorokij z zorok = slov. zrak in korenem, kakor je v „zreti“). V našem slučaju se je „v Opacelah“ moglo skrčiti le iz „v Opačih + selah“ (gl. Štrekelj str. 72), morda preko „v Opaćъ + selah“ z nesklanjanim prvim delom kakor n. pr. v „v Dobrepolah“ na Dolenjskem³⁹. Č + s (t. j. tš + s) je dalo po asimilaciji prvega soglasnika k drugemu c (t. j. ts) ravno tako kakor n. pr. v noč iz noć-so-. Psihološki se opisana, skoro neverjetna pozabljenost Maruščeva, kakor sem opazil, tako razlaga, da mu je izraz Opatje selo res jedino navaden, ker se rabi v tamošnjem lokalnem prometu in ker tudi ve za sedanjo občo rabo; z druge strani me pa ni mogel prav razumeti, da hočem jaz izvedeti podatke iz najpreprostejše govorice, če so še tako skriti, saj je zelo mogoče, da se taka stvar v kraju sploh že v obče pozablja, ker jô izpodrinja uradna ali knjižna raba. Omeniti je pa tudi to, kar dijalektolog na vsakem koraku naleti, da se priprost človek pred izobražencem in zlasti še pred izprašujočim dijalektologom nekako sramuje svoje domače govorice in jo, kolikor le more, pretvarja v književno šolsko obliko, ki se mu zdi lepša in znak višje olike, kar sicer velja, le dijalektologu kazi veselje, kakor bi se n. pr. tudi botanik lepo zahvalil, ako bi mu kdo ponudil umetno cvetko mesto naravne, in če je ta še tako nekazna. Mislim, da se da takemu mojemu pojasnilu težko kaj ugovarjati; a kakor je tu z Opatjim selom proti „Opacelah“, tako je približno tudi z Dober-

³⁹ Prim. Levstik v „Popotovanju iz Litije do Čateža“: „v Dobrépoljah, po Dobrépoljah“ (Zbrani spisi III 180 sl.). Škrabec, Cvetje XIII 2 razlaga sicer Dobrépolje iz Dobrojeopolje, ali jaz temu ne morem povsem pritrditi.

dobom proti „Doberdòu“ — oboje prvo je uradno - slovensko proti neoficijalni obliki priproste govorice, ki je našla svoj odmev tudi na avstrijski specijalni in generalni karti po skoro vseskozi jima lastnem in vse hvale vrednem pravilu. Po postanku je pridevnik opač — opač (v navadni pisavi) svojivni pridevnik iz prvotnega *opat-j-, kar se v krajevnih imenih pogosto nahaja, n. pr. Ruperč vrh, Janče, Štepanja vas, Slovenj Gradec, Banja Loka, Carigrad (za Carj-grad) itd. Pridevnik opač sam se vporablja tudi še sicer v krajevnih imenih po Slovenskem in sosednjem Hrvaškem: n. pr. Opatče po Kozlerju na Koroškem in Apače, nem. Abstall, po istem na Štajerskem blizu Radgone, „Opače zdola Ceste“ in „Opače zgora Ceste“ po navedeni izdaji „Gemeindelexikon“ str. 90 kot „Ortsbestandteile“ znane Opatije. Sufiks — ija v Opatija sploh ni prvotno slovenski in slovanski, temveč tuj (prim. Miklošič, Vergl. Gramm. II 69 sl.; Vondrák, Vergl. slav. Gramm. I 405). O sufiksu — bj — v pridevniku opatji iz *opatbj - se tega ne more reči, vendar se ne nahaja v naštetih krajevnih imenih. Splošnemu občinstvu je menda zato priročnejši, ker bolje spominja na zvezo z opat. Kdo, zakaj in kako je spravil v tem slučaju to obliko na dan, morem seveda še manje določiti nego gori glede Doberdoba. Nedvomno pa je tu popolnoma jasno, da nima nobene zveze z organično dijalektično obliko Opačъ selъ in da je drugega — nenarodnega, umetnega izvora⁴⁰. Ako ni bilo kako knjižno modrovanje vzrok, je moglo dati povod pisavi s tj i opazovanje, da se tudi sekundarno tj iz - tьj - pretvarja na Goriškem v č n. pr. v treči (prim. Zakrajšek str. 438 in Miklošič, Vergl. Gramm. I² 341). Iz tega pa tudi sledi, da je izgovor Opatje selo za tamošnje kraje že kot tak nemogoč. Pisavo na kartah Oppacchia sella imamo pač brati Opačja sela ali še preje Opača sela z mehkim č (čj), kakor je omenjeno v podatku g. Hrovatina. Vsekako stoji to, kar je skrito za črkami, zelo blizu dijalektičnemu izgovoru. Da se kartografija poslužuje takih oblik, je popolnoma pravilno, seveda so pri tem žalibog uvekovečene prepogosto tudi različne napake, nastale vsled slabega razumevanja ali slabega zapisovanja imen. Predvsem pa je grajati način transskripcije, ki je tudi za geografsko vedo že zastarel in, razume se, vse preje, nego znanstveno-fonetičen. Čemu se dandanes ne vporablja že precej obče sprejeta lingvistična transskripcija glasov, je težko umeti. Kaj je treba v Oppacchia sella že dvojnih pp in ll (zadnje radi kratkosti e? ki pa ni popolna)? Pisava cch za č — č pa je neverjetno starikava. Kak A. da Somnaripa je mogel še pisati kchi za kčí (hčí), noch za noč, trechi za trečí, chifto za čisto itd. (gl. pri

⁴⁰ Prim. R. Peruška dokazano razlago imena Višarje (Carniola III 209): „Višarje je učeno izmišljena oblika“ za pravo slovensko Lušarje. Zanimiv podoben slučaj je tudi ime Okoslavci za vas v gornjeradgorskem okraju. Štrekelj pravi (Čas. za zgod. in narodop. III 54): „Pri nas se je iz pravilne dijalektične oblike Vukoslavci, kjer se je v smatral za predlog, naredilo naposled Okoslavci, naslonivši besedo na oko, od katere pa se ne delajo osebna imena“ (in po njih seveda tudi krajevna). Taki in podobni primeri bi se mogli poljubno pomnožiti.

Oblaku), ali v našem veku bi za slovenska imena posebno še v njih dijalektični obliki le pričakovali prikladnejši jim fonetično-transskriptiven način. Laški način transkripcije tudi ne more in ne smē biti uzorec (Pechina je lahko dial. slov. Pekina). Glede vprašanja o književni rabi oblike Opatje selo in temu podobnih, je moje mnenje, da ni priporočati, klepati in davati raznim krajevnim ali mestnim imenom umetno knjižno obliko in bi tudi ne bilo vselej izvršljivo, ker se mnogokrat ne ve za etimološki izvor. To velja tudi za glasove, v kolikor se dajo označiti z znaki pismenega jezika. Dalmatinski Split n. pr. je Split in ne Spljet, bosensko Livno je Livno in ne Hlijèvno, ker se v dotičnih krajih prvotno ē izgovarja kot **i**, naj je tudi v književnem jeziku zato **lje** — **je**. Zagrebški akademični slovar se sicer vpira pisavi Livno in hoče Hlijevno, ali s tega stališča bi morali tudi mi pisati Cviljavec mesto Celovec, a to bi menda nobenemu ne prišlo na misel. Konsekventnost do kraja ni v nobenem pismenem jeziku izvedljiva in čim bolj se odtuja od življenja in oddaljuje v umetno teorijo, tem preje lahko doživi, da se pozabi in preide preko nje na dnevni življenjski red. Najbolj smešne bi pa bile take označbe krajev na kartah, ki imajo vendar beležiti praktično vporabljive in resnično živeče oblike imen, ne pa biti zbirka za ljubitelja pravih in nepravih etimologij. Dā, meni celo niti na misel ne hodi, potegovati se morda za pisavo Opača sela mesto Opatje selo, dasi sam prvo pišem, ali celo za stari izgovor Dober-dol; občā raba je v tem drugem slučaju tudi moja raba, ker je prvotno tu že preveč oddaljeno. Mogel bi pa odločiti v tem slučaju kak pravi narodni dijalektični mestnik, ki je morda tako kje skrit kakor „v Opacelah“ (prim. sicer podatek g. nadinž. Skaberneta o rodivniku).

Pisava in tudi izgovor Doberdo spominja zelo na sosednje hrvaško dō iz dōo za doļ. V neposredni hrvaško-čakavski sosesčini je bil prehod v dō najbrže drugačen, nego sicer v srpsko-hrvaščini: mogel je namreč — **l** pod gotovimi pogoji odpasti (gl. Leskien, Gramm. der serbo-kroat. Sprache. Heidelberg 1914, str. 112 sl). Moglo bi se tedaj tudi misliti, da je doberdovski izgovor v nekih ozirih lahko že na potu k temu. Slabo slišno ū bi se bilo potem razvilo iz o^u. Toda tega ne potrjujejo dijalektološki podatki, čeprav je končni diftongični ū slabeje artikuliran nego drugod po Slovenskem. Toda o tem dalje razpravljati ni tu mesta.

Pisava in po njej izgovor Doberdob ima to malo neprijetnost v sebi, da navaja k napačni predstavi pomena besede, prvotnemu pojmu povsem tujega. Naravno je tudi, da take predstave vsled pisave, ki je prišla že v občo navado, lahko vedejo celo do nepremagljivih prepričanj, posebno ako so se še kategorično ex cathedra brez dokaza potrdile hitro čitajočemu občinstvu v razširjenem časopisju. Tedaj se lahko kdo še vjezi, ako hoče drugi priti stvari do jedra in začne trditi drugo. Toda to zlo ni veliko! Saj je v navadnem življenju naposled razmeroma res vse eno, ali je kaj Dob ali Dol in kar si kdo pod tem predstavlja. Komur pa je do znanstvenega spoznanja, kako je in kako je bilo, temu je potreba tudi znanstvenega preiskavanja, tedaj pa ono ni več vse eno, temveč

je celo glavno vprašanje, ali je izhajati v našem slučaju od *duob* ali *doŭ(b)*! To vprašanje je tu vprav matematične natančnosti in povsem naravoslovne eksaktnosti, kakor ima linguistična metoda in vmes posebno še metoda prave znanstvene fonetike sploh mnogo skupnega z eksaktno metodo naravoslovja.

S tem bi bilo spočetka stavljeno vprašanje o razmerju med fonetičnima oblikama imena Doberdò — Doberdob z lingvistično-fonetične strani, mislim, dovolj obširno in za malokaj jezikovno-strokovno izobraženega in mislečega človeka tudi dovolj jasno osvetljeno in pojasnjeno. Vrinja se pa še drugo, tudi zanimivo in važno vprašanje, ki je tako isto odločivnega pomena, o postanku in načinu naziva za kraj po pomenu. V tem pogledu je še danes za presojo tega glavnega podlaga Miklošičeva razprava „Die slav. Ortsnamen aus Appellativen“ I—II. (Dunaj, 1872 in 1874 v Denkschr. filoz.-histor. razr. dunajske akademije znanosti; XXI in XXIII zv.). Tu nahajamo pod dobr̃ (II 17) naravnost imena kakor Dobrodo (J. Gavrilović, Rječnik geografsko-statističnyj Srbije. U Beogradu 1846)⁴¹, Dobrodoli (Daničić, Rječnik iz književnih starina srpskih. U Beogradu 1863—4)⁴², Dobrii doli (ib.)⁴³ in Dobrodoljane (ib.)⁴⁴. Iz zagrebškega akademičnega „Rječnika“ moremo dodati k temu razen navedenega v pripombah še sledeče: Dòbrî Dò, Dòbròga Dòla,⁴⁵ ime mjestima. *a*) mjesto v Metohiji XIV vijeka (i u Danič. rječn. Dobryj̃ Dolb. Monum. serb. 94, l. 1330). — *b*) selo u Srbiji u okrugu užičkom. — *c*) selo u Srbiji u okrugu topličkom. — *d*) pomiñe se Dobri Dolb kao mjesto prije našega vremena, može biti koje od tri pređašña. — *e*) seoce u Hercegovini blizu Ravna. — Dòbrî Dòlac, potok v Srbiji (silazi u Tisnicu ispod sastavka Velike sa Crnom Tisnicom desno sa Bel'evine). — Dobròdòl'e, mjesto pod ñivama u Srbiji u okrugu smerdevskom. N'iva u Dobrodolu. — Dobròdòskâ (t. j. Dobrodolska), voda

⁴¹ Prim. k temu v zagrebškem akademičnem „Rječniku hrv. ili srp. jezika“ II 522: Dobròdò (Dòbrodò), Dobròdola (Dòbrodola), ime mjestima. Stariji je oblik Dobrodolb (tako je i u Daničićevu rječniku) a i u naše vrijeme dolazi kod kajkavaca Dobrodol. *a*) kao mjesto u Srbiji u sadašnjem okrugu požarevačkom pomiñe se XIV vijeka. (Monum. serb. 199, l. 1381) i u naše vrijeme ima u istom okrugu više mjesta tako nazvanih. — *b*) selo u Srbiji u okrugu pirotskom. — *c*) seoce u Hrvatskoj u podžupaniji zagrebačkoj: Dobrodol. — *d*) seoce (pustara) u Srijemu u podžupaniji rumskoj pomiñe se još XV vijeka.

⁴² V akad. rječn.: Dobròdòli, ime jednome ili dvjema mjestima u Metohiji blizu Dečana. Dolazi XIV vijeka i u Daničićevu rječniku.

⁴³ V akad. rječn.: Dòbrî dòli, ime planini. Dolazi krajem XIII ili početkom XIV vijeka. „Dobrii Doli“ planina koju je kral' Milutin dao Hilandaru (Monum. serb. 69, l. 1293—1302. Danič. rječn.).

⁴⁴ V akad. rječn.: Dobròdòl'ani, selo u Metohiji. XIV. vijeka. „Dobrodol'ane“ (stariji oblik) selo blizu Prizrena (Monum. serb. 59, l. 1293—1302, ib. 86, l. 1327. Daničić, Rječnik).

⁴⁵ Dve točki zaznamujeta iz tiskarskih razlogov srbsko-hrvaški kratki potisnjeni naglas (mesto dveh „gravis“).

u Srbiji: na severoistočnom podnožju Kopaonika od stava Reke Bele i reke Dobrodoske do ispod Graševaca. Stariji oblik dobrodolskyj dolazi XIV vijeka: „do međe dobrodolske“ (Danič. Rječn.). — Iz Miklošiča in akademičnega „Rječnika“ razvidimo, da se nahaja krajevno ime Dobridol ali izpeljanka iz njega v srbsko-hrvaščini prav zelo pogosto. Nahajamo je pa tudi izven tega ozemlja, n. pr. v Macedoniji po stari generalnoštabni karti severno-zahodno od Velesa Dobridol, na kar me je opozoril g. šolski svetnik prof. Kaspret. Da imamo take pripomočke, kakor je neprecenljivi akademični „Rječnik“, tudi za sosednje jezike in narečja, mogli bi te podatke še dalje in obilnije izpopolniti. Pa ne samo z „dober“ se veže Dol, tudi z nasprotnim pojmom „zel“, „ljut“ in. pod. n. pr. po Miklošiču (ib.) Zlodo (prim. gori Dobrodo) v Srbiji, Ljuti Dolac (prim. gori Dobri Dolac) v Hercegovini. V tej zvezi je tako isto zelo zanimivo, da imamo z jedne strani z „dober“ označeno tudi „log“ v Dobry Ług „Doberlug“ na Lužiškem (gl. pri Miklošiču l. c. po J. Zwahr-a „Niederlausitzisch-wendisch-deutsches Handwörterbuch. Spremberg 1847“), z druge strani pa nahajamo na našem goriškem Krasu, a to prav v njega zahodnem pasu južno-vzhodno od Opačih sel (južno od Lokvice) — „Hudi log“. Pri Dob ni zaslediti označbe z „dober“, ni pri Miklošiču, ni v akademičnem „Rječniku“, kar znači, da tega nikdar ni bilo, kar pa je tudi popolnoma naravno, ker se o drevesu ne more reči, da je „dober“. Pod dąb beremo pri Miklošiču (II 15 sl.) le sledeča epitheta: Lepi dob „Schönaich“ (po Valvazorju), Rydo duby (v Galiciji), Perunov yj Dub (J. Šaranevič, Izslédovanie na poli otečestvennoj geografii i istorii. Vo Lbvově 1869), Černodub (na Češkem), Wili Damb (t. j. Veliki Dob) „magna quercus“ (na Pomorjanskem, po Hasselbacha in Kosegartena „Codex Pomeraniae diplomaticus“. I. Greifswald 1862); prim. še Štiry Dubi „Viereichen“ (na Lužiškem). V zagrebškem akademičnem „Rječniku“ (II. 838) nahajam le Babin Dub blizu Zadra v Dalmaciji (po A. Kačića Miošića znamenitem „Razgovor ugodni naroda slovinskoga.“ Mleci 1756, 238.^b). „Dob“ je tedaj le „lep“, „črn“, „velik“, „babin“, „perunov“ itd., nikakor pa ne „dober“, ali „zel“, ozir. „ljut“, „hud“, kar pa je lahko, kakor smo videli, celi „log“, a zlasti „dol“. Zadnji slučaji pri Miklošiču celo nadkriljujejo druge zveze pojma „dober“ kakor n. pr. s „polje“, „kuća“, „zdenci“, „selo“, izvzemši jedino „voda“; pogosto je seveda tudi „polje“. Ne le „dob“ ni „dober“, tudi vsem Slovanom tako priljubljena „lipa“ ne, še manj kak „hrast“, „cer“ ali podobno, dasi se v krajevnih imenih neštetokrat vporablja. Tudi pri „lės“ ni zaslediti tega izraza.

Mislim, da je po predhodnem neovržno, da se res nahajajo v etnično identičnem miljeju krajevni nazivi Dobri-dol, in da jim odgovarjajo celo tvorbe z nasprotnim pojmom. Radi tega ni le popolnoma mogoč naš „Doberdol“ na zahodnem Krasu, temveč je pripisovati važen pomen tudi nazivu „Hudi log“, ki ne leži le v istem pasu goriškega Krasa, temveč poleg tega še ob „Dolu“ (Vallone), tekočem paralelno

z Doberdobom, in sicer kar tako, da je „Hudi log“ na eni strani, Doberdob na drugi strani Dola. Ta Dol se odcepi kot stara cesta od goriške, ki pelje čez Doberdob na Tržič, nekaj severno-vzhodno od Doberdoba in se razteza na jug proti Divinu (na južnem koncu so Jaml'e z nazivom po „jami“). Kako blizu je oboje, to se pravi v najbližjem, neposrednem sosedstvu, se lahko vsak prepriča iz karte: Doberdob leži neposredno poleg Dola, le v drugi kotlinski panogi, ki se Dolu najbolj približa z jezercem, nazvanim z istimi oblikami imena kakor Doberdob. Nazvanje „dobrdojska planota“ je pač sekundarno: na to kaže že jezero⁴⁶; sicer pa more biti serb.-hrv. Dobrido „dol“, „potok“ in „planina“ (gl. gori). Ne brez vzroka gre ravno tam čez tudi velika goriška cesta. Naravnost dokaziven argument pa nudi podroben študij specialne karte glede navpične obrazbe obeh omenjenih panog. Od juga proti severu se vzpenja Dol od 45 do 85 in pada potem na 71 in 59, na kar se do cepljenja obeh cest zopet dvigne na 66. Ob obeh straneh imamo proti vzhodu 175, 208, 209, 172, 187, proti zahodu 144, 164, 153. V črti doberdojskega jezera pa nahajamo sledeče številke: 10, 16, 6 (jezero), 14, 92 (vas Doberdob), odkoder cesta proti jugozahodu pada (88, 45, 11), medtem ko se v nasprotni smeri še nekaj vzdiguje (116), odkoder zopet pade na 66 (gl. gori). Ob črti jezerske kotline imamo na obeh straneh proti vzhodu 144, 164 in dalje od vasi Doberdoba 153, proti zahodu pa 140, 74, 88 in zahodno od vasi 118. Ako postavimo glavne številk vstrie, dobimo tabelo:

zahodna stran	jezerska črta	vzhodna stran
140	16	144
74	6 (jezero)	85
88	14	164
118	92 (vas)	153

Mislím, da te številke dovolj jasno govore za to, da se tu nahaja pravi pravcati dol, ki je mnogo bolj zarezan in globok, nego „Dol“ imenovani. Radi tega bo pač tudi „dober dol“. Vsakako pa ima vas po „dolu“ ime in ne narobe, a po vasi še planota, za kar se lahko dobe paralele. Ko so se Slovenci doselili in je nastalo ime, ni bilo še cestne proge, pomembna pa je bila za naselitev predvsem označena jezerska črta.

Tudi jezikovno leži oboje, kakor smo videli, v istem govornem pasu severno-zahodnega goriškega Krasa. Ne vriva se-li po vsem tem opravičeno v ospredje domneva, da je Doberdob s svojim prvotnim nazivom Dobridol le nekaka diferencijacija, neko razlikovanje v poimenovanju z ozirom na sosednji samo - Dol. V čem sestoji „dobrota“ zahodnega Dola proti vzhodnejšemu samo - Dolu, kaj je dalo povod k takemu razlikovanju, ne vem, ker nisem mogel študirati značaja kraja, kakor tudi ne vem, zakaj se imenuje na drugo stran Dola narobe „Hudi log“. Vsekako pa sledi že iz navedenih obilnih „Dobrih dolov“, katerim stoje nasproti tudi „Zli Doli“, velika lahkota možnosti take označbe. V

⁴⁶ O ozki geološki stiki planote in dola, ozir. doline na Krasu gl. še doli.

obče naj omenim, da je „dobrota“ zelo mogoče kakega fizičnega značaja (vsled zemlje, kraške burje itd.), lahko pa bi bila, kakor vemo iz drugih mnogih slovanskih krajevnih imen, tudi psihičnega izvora, t. j. v zvezi z nekdanjim bajeslovjem ali poznejšim praznoverjem. Pri tem nahajamo večkrat antitezo v sosedstvu, o čemer pripravlja dr. Peisker razpravo. Najbrže pa bo vzrok, kakor sem gori omenil, v globoki zarezi, napolnjeni celo z vodo, na Krasu veliko redkostjo.

Kaj drugega iskati v prvem delu zloženke, kakor se to n. pr. trdi v dopisu v Slovenskem Narodu 26. okt. 1916 v pripomnji k citatu iz mojega privatnega dopisa, da je namreč „dober“ pridevnik iz prvotnega dąbrъ kot starejše dublete k dąbrъ (prim. Dobrova — Dobrava in sr. - bolg. dąbrъ „silva“. Miklošič. Lex. palaeoslov.), torej Doberdol „Eichental“, ne gre, ker nimamo povsem odgovarjajočih nazivov z dąbr -, pač pa ravno narobe tvorbe z dober „gut“. Tudi po pomenu ni dąbrъ isto kar dąbrъ. Da je v mnogoštevilnih srbsko-hrvaških imenih Dobri Do in pod. „dobri“ „gut“, dokazuje že glasovna oblika, ki bi v srbsko-hrvaščini se morala sicer glasiti „dub-“ (prim. dub „Eiche“, Dubrovnik itd.), ker je nosni o dal tam u. O kaki morebitni narodni etimologiji bi bilo že samo po sebi težko govoriti, odklanja pa to naravnost po pomenu nasprotni naziv kakor Zlodo, L'uti Dolac ali tudi slovenski goriško-kraški „Hudi log“. S tem pa nečem trditi, da se ne bi vezali z „dol“ tudi izrazi za drevje, prim. po Daničičevem „Rječniku“ Lipova Prodolb, pri Postojni Hrastov Dol ali na Dolenjskem blizu Toplice (po sporočilu g. dr. Derganca) Dobíndol (izgov. Dobíndoŭ — Dobíndu), nem. „Eichental“⁴⁷. Nahaja se gotovo tudi naziv Dobra, n. pr. severno-vzhodno od Kormina nad Medano. G. stotnik R. Meister je našel v Czoernigovi knjigi o Goriški že za l. 1292 Dobro kot „Holzfeld“ in na Dolnjem Avstrijskem Dobra „Waldhütte“; poljski je dąbrza „Eichwald“ (gl. Bernekerjev etimol. slovar). To bi se dalo še pomnožiti, ali v primeri s prvim ne odločuje prav nič in torej ne more priti v poštev; tudi je po pomenu drugo in sicer predvsem kolektivni izraz za gozd (hrastov gozd).

Nazivi z dol se nahajajo zlasti v južnih krajih, kakor se lahko prepričamo že iz akademičnega „Rječnika“ vprav neštetokrat, pozna jih pa tudi isti kraški in sosednji svet: prim. Veliki in Mali dol na goriškem srednjem Krasu južno in severno-vzhodno od Komna, Kanji dol pod Črnim vrhom (Črni hrib je tudi med Doberdobom in Dolom), Javorjev dol severno od Spodnje Idrije, Hrastov dol pri Postojni (tu je po sporočilu g. iz Postojne v okolici sploh vse polno „dolov“ ne vasi: Bukov, Voden itd., isto je po Dolenjskem⁴⁸), Dol nad Solkanom, Romandol na slovenskem Beneškem in Dol, potok v Reziji (Rutar, Beneška Slovenija str. 58 in 11) itd. Imen z „dob“ s Krasa ne morem navesti; izraz sam se

⁴⁷ Prim., kar govori o tem imenu, ki ga pa navaja v obliki Dobni dol, L. Pintar v Ljublj. Zvonu XXXV 323 sl.

⁴⁸ Yasi gl. v H. Freyerja Alfab. Verzeichnis aller Ortschafts- u. Schlösser-Namen des Herzogtums Krain in deutsch u. krainischer Sprache. Laibach, 1846.

dandanes ne pozna več (gl. gori). Naziv „dol“ pa je tu sploh običajni terminus technicus za kraške kotline („trichterförmige Vertiefung“, „Einsturztal“) in ne „dolina“, kar rabi kot termin „Doline“ geološka in geografska veda. To je bilo mnenje prof. Orožna (po sporočilu g. šolskega svetnika prof. Kaspreta). To razvidimo lahko tudi iz Orožnove prve knjige o vojvodini Kranjski, kjer na str. 65 sl. med dr. tako opisuje Kras: „Na Krasu je obilo ponikev⁴⁹, rup, kadunj ali dolov, koliševk in prirodnih predorov. Nadalje ga značijo mnoge votline, suhe jame, okapnice, ledenice, ponikalnice in občasne jezerske kotline.“ „Razni potresi so povzročili razne kadunjaste dole, rupe in jame.“ „O tvoritvi „dolin“⁵⁰ so mnenja različna“. Doline so daljše in se raztezajo ob kaki vodi. n. pr. na Notranjskem po Orožnu (str. 71 sl.): 1) Planinska z Unico, 2) Pivška s Pivko, 3) dolina Nanosice, 4) močvirna Cerkniška s Cerkniškim jezerom, 5) Loška s potokom Obrhom, 6) Vipavska s pritoki Vipave in Vipavščico in 7) Reška z Reko. Kar se tiče zveze med planoto in doli na Krasu, je omeniti, da je kras sploh ves planota, ki je pretrgana z jedne strani „po nizkih, valovitih in malone vzporednih gričih in gorah“ (Orožen str. 64), z druge stani pa po vrhtinah, o katerih je bilo prej govora. Tudi Rutar v knjigi o Goriški govori na str. 9 o kraški planoti, dolih in dolinah v istem zmislu: „Kraška planota je obrobljena z golimi, precej visokimi hribi in pogorji. Površje je zelo neravno, nahaja se vse polno dolov in kotlinic ter malih goličav...“ „Kjer se nahaja med Krasom kaka dolina (n. pr. ob potoku Raša), ondi so pobočja nenavadno strma, in struga je prav globoko zajedena“ itd.

O raznih drugih razlagah, ki so bile brati v različnih, posebno v nemških časopisih (med drugimi zlasti v Neue Freie Presse), po dosedaj rečenem ni vredno govoriti. Za primer bodi „Doberdo = do brda“, kar se radi naglasa v Doberdò in radi prefiksa že samo po sebi onemogočuje.

„Doberdob“ je torej prvotno „Dobridol“: 1) Doberdo ni nikaka spakedranka, ampak že po Zakrajšku prava slovenska dijalektična oblika⁵¹, tujka bi bila „Doberdobbo“. 2) Doberdo ni moglo postati iz „Doberdob“. 3) Dijalektični izgovor obeh oblik priča za prvotni ustni in ne nosni o v korenu drugega dela. 4) Na karti iz l. 1744, sestavljeni od Slovenca, stoji Doberdol. 5) Zaznamovanje „Doberdob“ se med slovanskimi kraji ne le ne nahaja, temveč bi bilo jezikovno sploh nenavadno, pač pa je zaznamovanje „Dobridol“ zelo pogosto in povsem navadna stvar. 6) Doberdob urbarja iz l. 1524 je pisan od Nemca, kateremu je bilo in je po značaju njegovega narečja tudi moralo biti običajno sklepati labijalni končaj besede z b. 7) Doll iz l. 1564 se je moralo izgovarjati že z ũ. 8)

⁴⁹ Prim. tudi k temu in drugim izrazom mnoga odgovarjajoča krajevna imena na Krasu.

⁵⁰ Med narekovajne znake je postavil besedo Orožen sam.

⁵¹ Seveda pa je taka pisava znanstveno dijalektološki nenatančna in ne odgovarja resničnemu izgovoru. Z druge strani zveni izgovor „Doberdò“ iz tujih ust, razume se, tuje in popačeno.

„Doberdol“ je poleg Dola, ali z mnogo bolj globoko zarezo z jezerom višine 6 proti Dolu z okoli 50. 9) V navadni rabi nahajajoče se oblike krajevnih imen imajo zelo mnogokrat pismen vir ter ne odgovarjajo neposrednemu in pravilnemu refleksu prvotne tvorbe. Navedel bi lahko še kaj, ali naj bo zadosti!

S tem sem po možnosti sine ira et studio poskusil s stališča svoje stroke, slovanskega jezikoslovja, razložiti zanimajoče nas vprašanje, pa vabim vse, ki bi imeli še kaj novega dodati, kake nove podatke ali pomiselke, naj jih blagovolijo objaviti ali tudi sporočiti meni. V kake polemike z nestrokovnjaškimi trditvami ali prepričanji brez dokazov se seveda ne mislim spuščati. Dokler se ne ovržejo podani podatki imenovanih dostovernih oseb in dijalektološke literature o istinitem izgovoru v tamošnjem narečju in se ne dokažejo navedenim nasprotujoča dejstva, da se n. pr. v Doberdobu govori **o** → **u** za nosni **o**, ali dol kot duoū in da more **b** na koncu prehajati v **ūb** — **ū**, ali pod gotovimi pogoji celo odpasti itd., tako dolgo z Doberdobom kot že prvotno glasovno obliko ni in ne more biti nič; pač pa me vse rečeno metodiški neizogibno vede do sklepov v obrazloženem zmislu, da si bi v nasprotnem slučaju takoj rad pripoznal, da se motim. Moj sklep tedaj ni nikaka trma, temveč le neobhodna konkluzija iz faktov. Ko bi namreč hotel narobe izvajati Doberdò iz Doberdob, kakor se to po navadi dela, bi se moral skoro vseskozi postaviti izven dostopnih mi faktov in operirati z drugimi le ad hoc izmišljenimi in nikjer ne potrjenimi ali pa prav oddaljenimi. Priznavam pa, da so podatki bolj slučajnega značaja, ker ne slone na sistematičnem in podrobnem študiju onega narečja; ali to je sedaj tudi v kaki gruči beguncev v polni in zadostni meri nemogoče. Vendar pa tudi mislim, da je vse važno in odločujoče vsaj v glavnih potezah toliko znano in jasno, da nikakor ne gre morda trditi o popolnem in obupavnem „nescimus“, ker bi ne bilo niti resnično, niti potrebno, ako se je že pojavila želja po razlagi. Poskus velja, enkrat tudi strokovno pretresti stvar. Gotovo pa je najiskrenejša želja mene samega, da se v obče še dalje izpopolni naše brezdvomno še vedno pomankljivo dijalektološko znanje. Torej na skorajšnje svidenje v — Dobrem dolu ali pa Doberdobu!

Gradec, na Sv. treh kraljev dan (z dodatki avg. mes.) 1917.